

AJUNGE vb. III

(La început ajunge era verb transitiv și însemna: a împreună două lucruri (prin capetele lor). Sensul acesta nu s'a păstrat în limba română, ci numai cel care se leagă imediat de el, adică:)

I. Refl. (=reciproc)

1°. A se întâlni. Deal cu deal se ajunge, dar încă om cu om! CREANGĂ, P. 192. | A se atinge, a se împreună prin atingerea unor părți (care se unesc prin propriu-zis). Trunchii pădurilor se ajungeau cu ramurile lor de-asupra râului și formau bolți nalte de verdeață nestrăbătută. EMINESCU, N. 67.

2°. Fig. A se potrivi în păreri, a se înțelege, a se învoi, a cădea de acord.

Ajungându-se la sfat... cu vezirul, au încheiat pace. DIONISIE, C. 165.

S'au ajuns în cuvânt și au logodit. MAG. IST. I 351/23. | Au început a se ajunge cu Măscălin în vorbă. M. IV, 22/28. | Se vede, că nu s'au ajuns cu târgul. ALECSANDRI, T. 348. După ce se ajung din zestre, hotărâsc ziua, când să se ducă la târg pentru târgueii de nuntă. N. REV. R. IV. 70. | S'ajunseră, făcură... nuntă. SEZ. V. 84. | A face (pe ascuns) o înțelegere sau un pact.

Constantin Stolnicul s'au ajuns cu o slugă a lui Grigorie-Vodă... și l'au scos martur înaintea divanului împărătesc. NECULCE, LET. II 214/27. | Să mi cumvă să se ajungă cu alți vârvari de prin prejur. CANTEMIR, HR. 105.

[Când] creditorii vor simți pre îndatorit... ajungându-se cu altul. PRAVILA (1814) 21. | Intrans. Agiunsuse și cu craiul Sobieșchi, ca să se scoabare în gios, la Buceac. NECULCE, LET. II 260/1.

II. Trans. 1°. A sosi lângă cineva, a prinde din urmă pe cineva.

Fugiți tare [de inorog], ca nu cumvă să-l ajungă și să-l mănânce. MSS. (1654), ap. GCR. I, 162. | Și mi-ai dat vârtute, de mi-ai lărgit pașii, Să pocin pași inte, să mi-ajungă pizmașii, Dacă-i voi ajunge, să fac într'insii căduri. DOSOFTEIU. PS.

Apucăiu pe drum la vale și-ajunseiu pe Leana'n cale. ALECSANDRI, P. P. 237.

Că venea, mări, venea, ...

Pe cărlariu l-ajunglea,

Ajunglea și înteecea. id. ib. 107.

Fă nainte, că te-ajung. ZANNE,

P. III 474. | (Cu un obiect abstract)

7

7 cf.

H Absol.

I: H

21/21.

H 60/10.

/i

I gi

I a II f

I gi H 214/26.

H Intrans. (Invechit)

H 165/22.

9 (și-i ajungu. PSAL. SCH. SI. 38)

Când este să dar
peste păcat, dacă-i înainte, te silești să-l ajungi,
iar dacă-i în urmă, stai și-l aștepti. CREANGĂ, P. 223.
Dorul meu pe und(e) s'alungă. Nu-i
pasăre să-l ajungă; Dorul meu pe unde pleacă,
Nu-i pasăre să-l întreacă. DOINE, 100.

Uitati-vă cum
se vârle! mai să-l ajungă
pe scumpul meu pui!
SADOVEANU, N.F. 84.

adverbe care-i precizează
înțelesul)

După dînsul s'a luat și-ajungându-l
după urmă... l-a întrebat... PANN, P. V. III, 182. Du-te,
câ acuși te ajung din urmă! CREANGĂ, P. 113.

H 82/24. I ...

L ...

(Refl. (= pasiv))
Cucântul e ca vântul; Nu se
ajunge nici cu armăsarul, nici cu ogarul. PANN,
P. V. III, 127. A egală. Neputând să te a-
ajungă, crezi că or vrea să te admire? EMINESCU,
P. 226.

pe cineva)
(în valoare, merite etc.)

H nu corespunde poporului
Fig.

Pe Eminescu noi,
poetii tineri,
zădărnici încercăm,
nu-l vom ajunge.
BENIUC, V. 28.

atârșisese că lovitură
fost tare și m'a
ajuns drept în inimă
SADOVEANU, N.F. 84.

2°. A nimeri, a lovi, a atinge
(pe cineva cu ceva, de obicei cu un
proiectil)

Să nu ajungă săgeata pre cei ce vor lucra
cu frânt... și-l ajunge carabina. COȘBUC, B. 29.
Din ceasul cun te-am văzut, m'ai ajuns la
inimă. ALECSANDRI, T. 35.

(= glontul carabinei)

92/33.

L ...
Fig.

A da peste..., a găsi, a lovi,
a apuca (I 2°), a cuprinde, a răzbi.

Iară intru ce te va ajunge mpartea, in-
tr'aceia pînă te va judeca. CAZANIE (1644).
ap. GCR. I 113. Emei de dorul lui Dumădăzan
ajunse. DOSOFTEIU, V. S. 44. Ce nevoie te-a ajuns
de mine, Harap-Alb? CREANGĂ, P. 271.

L ef.

De rele ce sânt, nu pot să trăiesc
la un loc; blestemul părinților le-a ajuns. ISPIRE-
SCU, L. 5.

osteneala drumului... îl fură somnul. ISPIRESCU,
id. ib. 109. Ce vânt mi te-o ajuns, de l'ai lăsat
și te-ai dus? MARIAN, I. 570.

L ...

L ne -

Akam în mine și un gând răutăcios,
că o ajungea blestemul lui Coetun.
SADOVEANU, N.F. 132. Mă ajungea
fruda giceii din ajun. id. ib. 152.

Pe prăpăd ne-a ajuns, conită
Vin aici și ne taie. DUMITRIU, D.F. 53.

Flacărală asta, Măline, C-o fi
ajuns vre-un păcat din urmă.

GALAN, Z. 2. 67.

la la

De mergeți ce mai mergeți. Greu zăduș îl
apucă. Osteneala l-ajunge. TEODORESCU, P. P. 438.
Când m'ajunge dor de ducă, Mă duc la deal ca pe
luncă; Când m'ajunge dor de mers, Mă duc la deal
ca pe șes. POP., ap. HEM. 625. (Un imprecățiu!)
D'ajungă-te, mândro, -ajungă, D'ajungă-te-un dor
și-un drag. Să șezi toată ziua'n prag. DOINE, 212.

La

H 2

H Expr.
super

~~§ Absol.~~ Be te-a ajuns = ce te-a apucată?
ce te s-a întâmplat?, ce te-a găsit? (v. găsi I 2)

Ce te-a ajuns, dragă Petre? Spune-mi, să știu, că
mi se rupe inima! RETEGANUL, P. II 56

ajunse

Lur

[Pomul] s'a făcut de o mie de ori mai mare de cum eră, de-i ~~ajungea~~ crengile n'noși. ~~GRANAT~~ id. ib. 293.

H malt

L...

H q

Se | duseră, până ce ajunseră
la ~~un~~ câmp. ISPIRESCU, L. 6. V

Râu e dealul cu cucute și badea cu mândre multe; Pân'ajunge pe la toate, Trece, zău, de miez de noapte. IARNIK-BĂRSEANU, D. 407.

taia ~~munților~~ austriace ajungea până la 6000 de pași. → 2000 de metri.

H fustii

Fig. Omule, la fericire ca s'ajungi, iată cărare... KONAKI, P. 268.

Judecați, la cât ajunge omul, când patimile îi întunecă mintea! DRĂGHICI, R. 142.

H 162/7.

Colonia romană ajunsese într'o stare foarte înfloritoare. BĂLCESCU, M. V. 6. Avem încă mult, până să ajungem la acest grad de civilizație! C. NEGRUZZI, I. 74. Ah, în ce stare ai ajuns! ALECSANDRI, P. II 116.

L ...

↓ Mai are nădejde să ajungă până a doua zi în această lume pe care n'o putea suferi. STĂVOEANU, N.F. 6.

Brebu se opri ajungând cu torbirea aici. PAS, Z. I, 19.

A dragostelor fire... prin toate... răzbate, ajunge și biruște. KONAKI, P. 83. Zbor, ajung, descalec... și intru la ea. C. NEGRUZZI, II, 32.

Expr. A ajunge

la mal sau la maidan =

a scăpa de greutate, a reuși, a izbuti, a-si atinge scopul. ZANNE, P. VI '192. Când era

si ajungă la mal, tot mai

atenți s'a ~~împrecat~~.

ajunge din lac în put =

a da ~~într-un~~ necaz într-altul

(mai mare).

V. ~~aj~~ a da din lac în put.

A ajunge pe drumuri = a scă-

pața, a sărăci, a rămânua fără niciun sprijin. [Timca]

* Pierdem slujbele și ajungem pe drumuri. id. 16.55

era incredintată că rubele

au blestemat-o și pe ea să-si piardă mintea și s'ajungă pe

drumuri. PAS, Z. I 55. *

A ajunge din pod in glod = a decădea. Cine are tovarăș nerod, Ajunge din pod în glod. ZANNE, P. IV 1130.

A ajunge de-asupra nevoilor = a ajunge la o stare (materială) mulțumitoare.

H 230.

A ajunge pe mâinile cuiva =
 a înțepla pe mâna cuiva,
 a ajunge în situația de a avea nevoie de bunăvoința unor persoane indiferente sau răuvoitoare.

la

Cum se poate, zicea ea, să ajungă pe mâinile unora și altora, pe care nu putea să-i vadă, de urțiți ce-i erau? ISPIRESCU, L. 26.

* Ciocoi lui de la Forăști ne rod... de-ajuns la sapă de lemn. SA DOVEANLI, N.F. 50.

la
le

A ajunge la aman, a aman. A ajunge la (sau în) sapă de lemn = a săraci cu desăvârșire, a nu mai avea nimic. ~~are completament ruinat~~ Tora a ajunsese în sapă de lemn. ISPIRESCU, M. V. 4 (cf. a aduce la sau în sapă de lemn.) A ajunge la lule sau la mucuri de țigări = a săraci de tot. ZANNE, P. III, 211, 398.

(sau la cioldan)

A-i ajunge (cuiva) cutitul la os (sau focul la unghii) sau mușul la deget) =
 a ajunge la anarghie, a nu mai ști ce să faci!

A ajuns cutitul la os bieților oameni! ȘEZ, V. 20. Săi, bădiță ortomane, Că m'ajunge la ciolane! ALECSANDRI, P. P. 107. A ajunge treaba la... = a se desfășura lucrurile până acolo, în cât... Să n'ajungă treaba până la pârueală. ISPIRESCU, U.

Ta
T a evalua.

H un compunde popine.

Ten

A ajunge în doaga mortii = a fi re punctul de a muri, a fi în pragul morții.

A ajunge în doaga (sau mințea) copiilor =
 a cădea în copitarie, a da în doaga copilăriei,
 a avea comportări de copil.

A ajunge departe = a reuși, a izbuti,
a dobândi succese în muncă

Cun așmenea cap, omul nu ajunge departe. E-MINESCU, N. 36.

→ Așa nu ajungi departe!

JUMITRIU, B.F. 41. Omenirea ar fi ajuns mult mai departe pe drumul progresului, dacă muncitorimea nu ar fi fost scizionată. GHEORGHIU-DEB, R.P. 32.

Cine se scvâlă de vicinertă, departe ajunge. A ajuns funia la par =

(propriu)

„este cam pe la ora 11“, adică funia s'a sucit toată în jurul parului; lucrul s'a terminat și a sosit vremea prânzului (com.)

BODNĂRESCUL, Bucov.); (fig.)
a ajunge în ultimul moment, a ajunge la o scadută, a fi în pragul unei nenorociri, a i se apropia sfârșitul. Nu mai pot răbda, mi-a ajuns funia

a nu mai ști cum să răbda din încercătură

la par (Inaus. și intraus.)

2° A atinge, a apuca;

(cu vrări și imprecatii) a trăi.

N.B. Drepte!

adid la funie! R.C.

V toanele Tele

Să n'ajung luna cu mâna și soarele cu picioarele! BARONZI, L. 80.
[Eră] fudulă, să nu-i ajungi cu strămurarița la nas. DELAVRANCEA, S. 10.

Rugămintea-n
ne spune, Ajunge om zile mai bune? MARIAN, SA. 245.

De-aș ajunge pân' la toamnă, Să
mă nsor să iau o doamnă! IARNIK-BĂRSEANU, D. 438.

de astă seară s'o ajungeți la mulți ani! BIBICESCU,
P. P. 200. Să trăești, fine, cu bine. Să n'ajungi ziua
de mâine! HODOȘ, P. P. 125.

Pe cea vale nouată, Merge-o fiară n'-
cornorată: Suflet n'are, suflet duce, De pământ nu
mai ajunge? (- Luntrea). GOROVEI, C. 215.

mi-i lelița naltă, Că-mi dă gură peste poartă, Dar
lelița mititea, Se'ntindea și n'ajunge! IARNIK-BĂR-
SEANU, D. 430.

ajungându la adânci bătrânețe... DOC. (1681,
Gotroeni), ap. HEM. 630.

Ajunse la vârsta de
20 de ani. MINEIUL (1776), 179.

El ajunsese la căruntețe
și nu se învrednicise a avea și el măcar un copil
ISPIRESCU, L. 41.

Zice: Acu patru ani,

mai Dumitrache Ilean, nu -ti
ajungeam cu prăjina la nas.

JADOVEANU, N.F. 94. Si de
n'o s'ajung? BENIUC, V. 47

Neam de Neamue Tău... n'la

visat c'o s'ajungem aici.

PAS, Z. I. 96 (despre preturi) A atinge,

a (se) urca; (mai rar) a

coborî. Pretul se suie...

încât ajunge pe la noi la 30 lei merta. I. IONES-
CU, C. 170.

H sau coș, prinde popina

pana
H 170/8.

H...
la
la în la

(Eliptic) A ajunsăse stogul de fân 15 lei. NECULCE, LET. II 454/33.

A izbuti să apuci ceva, (a întinde mâna pentru) a apuca.

Oamenii pe la noi își fac grădinile... pe lângă casă, de poți ajunge și prin fereastră ce-ți trebuie. SBIERA, P. 180.

Absol

Vulpea, dacă n'ajunge, zice că pute. C. NEGRUZI, I. 250.

Voiu pune smântâna undevă, unde să nu ajungă copiii.

A cuprinde sau a pătrunde cu mintea, a înțelege.

Ceea ce nime cu mintea nu o poate ajunge... MSS. (sc. XVI), ap. HEM. 624.

3.° (Încechit) A rumbla mult, a bate drumurile într'un anumit scop. (Numai în ~~Expresia~~)

Expresia

face intrigi. I. A ajunge cu clevertiri = a

Au început a ajunge cu clevertiri asupra lui Dimitrașco-Vodă, zicând, că nu este bine să... NECULCE, LET. II. 348/34. A ajunge (pre) la... Nimică asupra lui Mihaiu-Vodă nu putea isprăvi... Și ajungea pre la toți Pașii, dându-le bani să fie într'ajutor, să mazilească pre Mihaiu-Vodă. MUSTE, LET. III 141.

I a fi La H 41/15.

a recurge la...

9 (Construit sau cu un adverb de mod sau cu un substantiv, cu sau fără ca, de, ori cu un adjectiv predicativ sau cu o propoziție introdusă prin să sau de)

IV. 1.° A se face (C II 1.°), a deveni.

Au ajunsă [Cantauczino] pre pământ inger. BIBLIA (1688), 7 pr.

Ajunse de răs și de bătaie de joc. Idem, C. 121. A ajuns de poveste în țară. PANN. P. V. III, 128. Au ajuns să ne ia copiii în picior. Idem, P. V. III, 150.

H pr. 7/6. H 128/14. H 150/13. ISPIRESCU. II. 124.

Ce-ar fi ajuns patria astăzi? RUSSE, op. BALCESCU, M. V. 580. Când vei ajunge și tu odată țare și mare CREANGĂ, P. 223.

Ajunse ca un buștean pârțit. ISPIRESCU, U. 124, cf. M. V. 4. Cf. SBIERA, P. 130.

Ajunse, sărmăna, dintre atâtea stuji... să și măture singură casa. SBIERA, P. 180.

Se uită, vreau să vreau din nou cum n'au mai vrut de când au vrut. Ajung odată cu născut. BENIUC, V. 11.

Vreau să ajungi un doctor mare. CALINESCU, E.O. I 39.

Si-am ajuns precum mă vezi. SA DOVEANU, N.F. 95. Să-i rămâie cădatul lui o amintire din această epocă... când va ajunge cineva în țara asta. id. ib. 150, cf. 77. Lanțele din sobă ajunse tăciuni, se prăbuseau din cămol în căud cu un șopot ușor. OUMITRIU, B.F. 149.

Su n'ai ajuns nic, sef de cabinet.
id. ic. 101. Ajunsese atat de jos,
incat cerea parerea vizitului.
DUMITRIU, ~~III~~ B.F. 34. Intrara in
casă ... barbati si femei, până
ajunse să fie inghesuială. id. ic. 27.

H-1 35

El a ajuns mai bogat decât fra-
tele său. SEZ. IV. ~~136~~
A ajuns out mai cuminte decât găina. ZAN-
NE, P. IV. ~~36~~

H nu corespunde popin

a fi în situația
de a asmeta de
ordinea ~~ca~~
cuiva care ține
inferior.

expa
A ajunge cal de poștă =
a fi pus la treabă într'una, fără odihnă. Sărmane,
biete Barbule! Ai ajuns cal de poștă împrejurul
horii! ALECSANDRI, ap. HEM. 633. A ajunge slugă
la dârloagă = a deveni sluga unui om inferior
pe. Așa-i, că, dacă n'am ținut seamă de vorbele
lui, am ajuns slugă la dârloagă și acum, vrând
nevrând, trebuie să ascult? CREANGĂ, P. 212.

A ajunge de izbeliste =
a ajunge în voia soartei.
CHEST. II 13/97.

A ajunge rău = a decădea.
[Măndica] ajunsese rău din
pricina betiei. PAS, Z. I 55.

A ajunge bine sau repede.
Cf. a ajunge departe.

Absol. și (fam.) refl.

A parveni, a ajunge cu stăruie,
a se îmbogăți, a căpăta o
situație bună (~~nepotrivită~~ pe care
nu o merită personal).

[Otilia] A divortat de Pascalopol după
ce l-a tocat; și acum e prin
Spania, prin America ... și aia
s-a ajuns. CĂLINESCU, E.O. II 320.

De o mie de generații
Noi tot muncim, și
au ajuns tot alții.
BENIUC, V. 917

blesteme) A avea parte. În amenințări, urări și
să ajungi să ne cunoști! EMINESCU, P. 240. Cum
ați ajuns să cunoașteți, să ajungeți și să botezați!
POP., ap. HEM. 630. Că eu știu de ce nu vine, Că
nu-l lasă maică-sa, N-ar ajunge-a-l însură, Nici
nepoți a legăna. POP., ap. HEM. 626.

li li
/a

2°. A valora, a pretui,
a face (A VII 3°), a fi vrednic.

I mai

H 32/15

La Unguri, orice face crainul înainte de
incoronarea sa, nemica n'ajunge. ŞINCAI, HR. II.
Cinci Tătari din Crimeea
ajung mai mult decât zece din Bugeag. ZANNE,
P. VI. 59.

3°. A izbati, a reusi,
a fi în stare

ten
tam

Au ajuns unii, de au fost
potcoarnici. NECULCE, LET. II. 211/3. Nice fire ome-
nească nu poate să ajungă a gândi tainele lui.
MSS. (s. XVIII), ap. GCR. I. 312/8. Cine va putea să
ajungă să spui din destul luptele sale? MINEIUL
(1776), 119. Dreptul său să ajungă a fi respectat.
BĂLCESCU, M. V. 5. Astă plebe, ast gunoiu. Să a-
jung'a fi stăpână și pe țară, și pe noi? EMINESCU,
P. 247. Până acuma toți ră-
deau de P., dar acum a ajuns să rădă el și de
dracul. CREANGĂ, P. 51.
Cine știe, ajunge-tăcinecă să-mi facă drep-
tate? RETEGANUL, P. I. 22.

la /i Li
li li
li
H ne la

Jarmana... n'a ajuns sa le
vadă mare și măndru. SAOYEANU,
 N. F. 82. Nu ne-a fost deloc indiferent
 cum se va ajunge la realizarea unității
 [proletariatului.] GHEORGHIU-DEJ, R.P. 32.
Strungarul Keimas Gheza, aplicând...
metoda de tăiere rapidă a metalului
a ajuns la o viteză de tăiere de
400-500 metri span pe minut. ȘCANTEIA, 1951, nr. 2178.

[Boierului]

* Nu-i ajunge nici
 atâtea, fratilor. DU-
 MITRIU, 9.F.23. Nu-ti
 ajunge de când sugi
 sângele nevinovat din
 oameni? id. ib. 49. cf. 51
 129. Ajunge
 să comparăm situația...
 de acum 7 luni cu cea
 pe care o avem astăzi,
 pentru a ne da seama
 că... țara noastră a
 săvârșit... un salt
 calitativ. GHEORGHIU-
 DEJ, R.P. 15.

V. Intrans. (Construit cu
un complement în cazul dativ
sau în cazul prepositional)
 A avea (sau a fi) destul
 din ceva, a fi mulțumit cu
 ceva, a fi îndestulat.

Nu ajungu muierele
 lor. MSS. (1691), ap. GCR. I. 289. Imi ajunge
 din destul necazurile ce petreccant. ANTIM, P. XXV.

O mână nu ar fi ajuns la
 atâtea lucruri. CALENDARIU (1814), 102/22.

[Amorului] Mii de la-
 crimi nu-i ajung și tot mai multe cere. EMINESCU,
 P. 1207.1

12

1175

Ajunge a măciucă la
 un car de oale. ZANNE, P. IV 9. | Absol. *

~~Să~~ Celora ce îmbogățesc cu nedireptul,
 nece dănoară nu le ajunge. VARLAAM, C. 326.
 Și merg ei și merg, cale lungă să le-ajungă. Ajunge!
 și Ajungă! = „destul!”

Nici în ritorică tropul îndestulirii au
 ascultat, nici în gramatică... cuvântul „ajunge!”
 au învățat. CANTEMIR, ap. HEM. 635. Ajungă atâtea
 sânge vărsat! C. NEGRUZZI, I 146.

Mă rog... dă... cu milă! Aoleo, ajunge! PANN, P.
 V. II, 102. | Lipitoarea,
 până nu cade, nu zice „ajunge!” ZANNE, P. I, 508.

(Construit cu da-
 tivul pron. pers. și cu (de) Manole, Manolf, Mestere
 Manole, Ajungă-ți de șagă, Că nu-i bună, dragă!
 ALECSANDRI, P. P. 190.

H 102/3

I gi

B Nu mi-au ajuns că
 va lei ca să pot ca
 para cantea.

12 12

1 Refl. (Constructi adesea in prep. cu nu)

H de
H 5/14. 1a

Venea încărcată, ~~cu~~ bucate acasă, încât să ajungă câteva zile cu bărbatul ei, să mănânce ~~peste~~ BARAC. T. ~~14~~ Nu se ajunge cu leușa nici donă săptămânii. Vă postesc... Slănină grasă, Cârnași lungi. Pân' la toamnă să te-ajungi! SEVASTOS, N. 2914. A fi de trebuință, a trebui. A tuturor atâta eră, cu câtu se putea

1a
La
H de casa
1a

ajunge (= fiecare adunare pe potrivă nevoii lui P. 1438). PALIA (= 1882), ap. TDRG.

+ Ciobă lungă să se ajungă. PAS, Z. 1, 93.

~~(La forma negativă) Nu mi-au ajuns câțiva lei ca să cumpăr cartea. (Expr. rifu)~~

La

A-l
ajunge pe cineva mîntea (sau capul) = a avea destulă minte să..., a-l tăia capul să..., a-i da, a-i trece prin cap să..., a-l duce mîntea (sau capul).

1a 1a

Îmbli ca niște oameni hămesii, neajungându-i mîntea să chivernisească. NECULCE, LET. II, 274/23. Nu-l ajunge capul să facă asemenea pazarlăcuri. ALECSANDRI, T. 1234.

1a
1a
H 1237.

Dumneata să acun cum te ajunge mîntea! MARIAN, T. 158.

După cât nu ajunge pe mine mîntea, SADOVEANU, P. M. 94

Pe unde nu-i ajungea capul întrebau când se adunau împreună. ISTRATI, CH. 193.

Acu nu mă mai ajunge capu ce-i de făcut. id. N. F. 100. Cf. s. 116.

[Prez. ind. ajung. | Perf. s. ajunsei; (învechit) ajunse (HEM. 636). | Si: (Dial.) ajunge v]

v. vb. III.

— Din lat. adjungo, -axī, -nectum, -ngere: ital. aggiungere, agguinere, fran. adjoindre (v.-fran. ajoindre). Pentru trecerile de sens, cf. pentru II germ. erreichen, III gelangen, IV (hin)reichen, (hin)-langen, V (aus)reichen, langem.

AJÚNGERE s. f. 1° Acțiunea de a ajunge, sosire.

Pinteni zimfoși murgului. Spre-ajungerea dorului. POP., ap. HEM. 637.

2° (Învăchit, numai în locuțiuni) Ajungerea minții = pricepere.

Am silit după puțină mea și după proastă ajungerea minții mele. ANTIM, P. XXV. ~~Contrariul: neajungere.~~ Au lovit satele..., arzând, prădând, ...făcând țarei mare stricăciune, din neajungerea minții lui Vidale. E. KOGĂLNICEANU, LET. III, 243/14.

Cu ajungere = cu chibzuință, cu socoteală (ca să încât să ajungă).

A-i întrebuiț cu ajungere, până la sfârșitul viitoareii luni. URICARIUL, IV, 122.

[PE. - ajungeri.]

Si: (Dial.) ajungere s. f.]

Abstract verbal al

- Infinitivul lui ajunge.

~~derivat abstract verbal.~~

AJÚNS s. n. 1° = ajungere (1°).

(Fenedos) zace 'm ajunsul vederii.

COȘ BUC, AE. 30.

Intelegere tainică. Cu chipurile ce au mesteșugit cu sfintia sa, prin ajunsuri. URICARIUL, X, 267. Când și-a dat socoteală de ceea ce făcuse, a'ndreptat calul peste dealuri... Cu tot îndemnul, ajunsul i-a fost la amfază. CIOCĂRLAN, LUC. V, 125. Bun ajuns(ul)! și Bună ajunsa!

"Bun ajunsul, vere!" - "Bună să-ți fie inima!" RETEGANUL, P. I, 20

- Bun'ajunsa, m'ei glăc'ei: ei, putut-ali tree opa? HOGAȘ, M.N. 224.

Nime nu-i dă un răspuns, Nici îi zice "bun ajuns!" ALECSANDRI, P. P. 240. ~~Din ajunsul, etc.~~ "Bună să-ți fie inima!" RETEGANUL, P. I. "Bună-ajunsa, măi țărăne!" SEVASTOS, C. 317.

Intelegere tainică. Cu chipurile ce au mesteșugit cu sfintia sa, prin ajunsuri. URICARIUL, X, 267.

2° (Numai în loc. adv.)

De ajuns, în de ajuns = (în)
destul în suffisamment assez. Letopisețul cel moldovenesc de ajuns și deschis toate pre rând însemnează. URECHE, LET. I, 170/7. Singur numele bucatelor era de ajuns, ca să-mi taie apetitul. C. NEGRUZZI, I, 58. O zi din viață să-mi fi dat, O zi mi-eră de-ajuns! EMINESCU, P. 127.

la la

la H J

N.B. Vespăciat!

Lemie, slavă Domnului, sânt de ajuns și de ntrecut, în pădure! CREANGĂ, P. 126.

- Am murit.
- Și-ne drumul.
De-ajuns! ...
THEODORESCU, C. G. 36.

Omul, cât trăește, învățatură în deajuns nu dobândește. ZANNE, P. V, 351.

[Și: (ad 1°) ajunsă s.f.];

(dial.) ajuns s.m.

Abstract verbal al
- Participiul lui ajunge. Cf. neajuns.
~~deserit abstract verbal.~~

AJUNS, -Ă adv. 1° În bogătit, parvenit; ^{care a obținut} ~~ajuns~~ la bogătie, la situații înalte];

li

Len

[Micul orașel] abia... începuse... a se împlini, ici cu gardul unei colibe de vecin... mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau boiernaș ajuns. ODOBESCU, I, 109.

la I de

Să se facă moarte de om pentru naoul ei obazăie de sărăcie ajunsă.

G. M. ZAMFIRESCU, SF. N. I, 183.

(Substantivat)

H lui [Peruiam]

Prin gura lor porbește o clasă întreagă de oameni, cei mai puternici, ajunși, triumfătorii. VLAHUȚĂ, D. 140.

2° (despre fructe) Capt, ^{care e la} ~~ajuns~~ la maturitate];

li

Poamă ajunsă. PO-LIZU. | Desăvârșit [ajuns la desăvârșire]. Fără de taină, este și cea mai ajunsă podoabă a frumuseții seacă și proastă. PISCUPESCU, O. 167.

U care a ajuns

H 167/17.

3° Mituit, cumpărat.

lu

Fiind ajunsă cu săgăduială de banii
MINEIUL (1776), 97, 15.

4° (Nunai în)

Ex. n. infer.

Ajuns de bătrânețe = bătrân, cu semnele bătrâneții.
Vedeai oameni cinstiți, ajunși de bătrânețe.
De frică munți urcând, ca'n cele tinerețe. ZILOT,
CRON., ap. HEM. 638. Ajuns la (de) minte (cap) =
deștept, istet, inteligent. ^{mîn' d'espriț, inteligent.}
judicioasă. Erg' om de treabă și ajuns la minte. E.
KOGĂLNICEANU, LET. III 249.

H de L ...
/ă Lă

1a

Titirezul era mic la statură, dar
ajuns la cap. SBIERA, P. 181.

Om foarte ajuns
de cap trebuie să fie acela, care poate da de dînsul.
MARIAN, O. I. 52.

[Si: (Dial.) ajuns, -ă adj.]

- Participiul lui ajunge cu valoare de
~~descrie~~ adjectiv.

AJUNSA s. f. v. ajuns.

drepte
A. G. n.

AJUNSĂTURĂ s. f. (Jur.) ^{Corupcion (d'insubor-}
^{tionare etc.), subornatione.} Mituire. Cumpă-
rând cu ajunsătură părțile aceale. URICARIUL, XI
245. Creditorii... vor dovedi că taste la mijloc vi-
cleșii și ajunsătură [din partea îndatoritului]. PRA-
VILA (1814), 22. [Plus. -turi.]

9 (Trovechit)
li li
H 22/3. li

- Derivat dela ajunge cu suf. -ătură.

AJUR s. n. Găurele (de broderie),
spații goale (în pânză, obținute prin
scoaterea unor fire), prin care se
vede lumina în zare; sabace. Face
foarte frumoase ajururi. (Razr,
cu funcțiune adverbială) Dantelute

lucrate ajur. ALECSANDRI, ap. SĂINEANU,
D. V. [Pl. -jururi.]

- N. din fr. ajour.

A lucra un obiect cu ajur, a face ajururi. Am ajurat niste batiste. Fata aceasta ajurează frumos. | Fig. (ironic) A se desira, a se rupe, a căpota găuri. Ți sa ajurat ciorapul.

[Pres. ind. ajures.]

- Derivat dela ajur.
(Neologism)

~~AJURĂRE s. f. Acțiunea de a ajura. Pentru ca să izbutesti o bună ajurare trebuie să ai multă experiență.~~

~~- ^{Abstract verbal al} Infinitivul lui ajura. devine abstract verbal.~~

AJURĂȚ s. n. = ²² ajurase. ^{Factul de a ajura.}

Ajuratul fetei de masă
sa făcut în scurta vreme.
Batistele au fost date la
ajur.

~~- ^{Abstract verbal al} Participiul lui ajura. devine abstract verbal.~~

AJURÁT, -Ă adj. lucrat
cu ajur, brodat. Cămășă ajurată.

- Participiul lui ajura *cu valoare de*
~~devenit~~ adjectiv.

AJUSTA vb. I Trans (Tech.). A potrivi
~~la~~ o piesă (pe sau la ceva), a face
să se adapteze la locul unde trebuie, după
măsură exactă, ca să poată funcționa ~~normal~~ ^{perfect}

a adapta o piesă la o mașină, la un instrument etc.

(Despre o haină, o bluză etc.) A a
potrivi (din nou) ca să vie bine pe
corp. | (Argou) Expr. A ajusta pe

cineva = a sili pe cineva (ca pe o piesă
de mașină) să se supună, a - l pune ^(Argou)

la respect, a - l pune la locul lui. A
ajusta pe cineva la bani = a reține ^(din scădea) ^(sau un) din banii (care i se datorau),
a - l ține pe sfoară la plată.
[Prez. ind. ajustează.] L-a ajustat la salariu

- N. din fr. ajuster idem. când i-a
în mână restul

AJUSTĂJ s.m. = ajustare.

Sectia de ajustaj (dintr-o
mașină).

- N. din fr. ajustage idem.

AJUSTĂRE s.f. Acțiunea
de a ajusta ceva, potrivire,
adaptare. Ajustarea este ope-
ratiunea finală la execu-
tarea organelor de mașini.
LEX. TEHN.)

Se atrage atențiunea
atelierele de meserii care
execută lucrări de...
finisaj sau ajustare...
că au obligațiunea
de a plăti impozitul.
SCÂNTEIA, 1949, nr. 1322.

Ajustarea unui costum.

[Pl. - tări.]

^{Abstract verbal al}
- ~~Infinitivul~~ lui ajusta.
~~Devolit abstract verbal.~~

AJUSTĂT s.n. ^{Adj.} = ajustare.
Ajustatul pieselor de auto-
mobil cere îndemânare și
atenție.

^{Abstract verbal al}
- ~~Participiul~~ lui ajusta.
~~Devolit abstract verbal.~~

AJUSTĂT, -Ă adj. ^{Adaptat} Potrivit ~~(sau adap)~~
la locul său; ^{adaptat} croit după măsura. ○
Piesele ajustate trec la controlul
tehnic. Haină bine ajustată.

- Participiul lui ajusta ^{Devolit adjectiv.}
^{cu valoare de}

○ Ostasi cu mantale
lungi și bine ajustate
pe timpurile boiice...
SCÂNTEIA, 1951, nr. 1954.

AJUSTOR s.m. Murcitor

calificat care ~~se ocupă cu~~ ^{ajustarea (pieselor unei mașini)} executate de alți lucrători, ~~potrivite pentru a~~ ^{potrivite să} crească la ~~finisarea unei piese~~ ^{ai le} potriveste și ~~sa~~ ^{sa} pota ~~formarea~~.

astfel încât să funcționeze perfect.

Ajustor și sortator de laminat.

LEG. EC. PL ⊕ Se caută lucrători

calificați: strungari, frezori,

rectificatori, tinichigii și ajustori.

ZIARELE. [?l. -tori.]

- N. din fr. ajusteur

⊕ Ca ajustor - mecanic confecționează toate și

cusorci - înodători. SCÂNTEIA, 1951, nr. 1979, cf. ib. nr. 2178.

AJUTĂ vb. I. A da cuiva

ajutor, a sprijini pe cineva (din p. d. v. moral sau material),

a îlesni sau a uura pe cineva la îndeplinirea unui lucru

(pe care nu-l poate face singur).

J La-e cu dumneata să-ți ajute. DIMITRIU, B.F. 54.

Strigând: „Bărbați Izraeliteni, agiutați!” COD. VOR. 32. (N. TESTAMENT 1648; BIBLIA 1688)

antv. Homines Israelitas, adjuvavosus. BIBLIA (1688), 142. Nu era nimeni, de a-i ajuta spre surșință, Carălor ajutând, pre cătără și puțință.

ZILOT, CRON., ap. HEM. 640. Omoară, și n-o să-ți pocuiești. PANN, E. 108. (Trans. Săgiuși și săracul. DOSOFTEIU, ps. 34. (Săracului tu-ți ajutătoriu.)

PSAL. SCH. 28. CORESI. PSAL. 114. (A răpădită.) Nu putea agiuta pe soția și alianții săi. ȘINCAI,

HR. II 261. Ajutați-mă și pe mine! MARCOVICI. C. 8. 20. Ajuta-ma, doamnă! Scape un suflet de la osândă. C. NEGRUZZI, I. 51.

Dacă nu l-oiu ajuta eu, cine să-l ajute? CREANGĂ, P. 38. (Recept. Ajută unii altora. MOXA, 401. Căci pentru ca să s'ajute sânt născuți... și copiii și părinții. KONAKI, P. 286.

Cât va fi prin puțință, să ne ajutăm înși ne pre sine. DRĂGHICI, R. 101. Dă, sântem datori a ne ajuta unii pre alții. CREANGĂ, P. 330. (Refl.) A se ajuta cu cineva = a lua într'ajutor pe cineva.

A fost nevoit să se ajute și cu lucrători străini. CONV. LIT., ap. TDRG.

✓ Ajută unii altora. MOXA 404/8. da cuiva ajutor.

H 98/3. la

H 26/32. la

lu lu H 164/16. la

la la H 10

N.B. drepte

Refl. (= necesitate)

N.B. drepte, spatic

la

Fuolecata nu mă mai putea ajuta. SADOVEANU, N. F. 59. Am dat în genunchi la ei ca să ne ajute. DIMITRIU, B.F. 20. Rizea se opinti să se ridice și Marmica te ajută. id. ib. 135. Fara socialismului ajută pe o scară întusă toate țările de democrație populară. ANAPAUKER, CUV. 15.

(Complementul care arată
în ce constă ajutorul dat cuiva
se poate exprima printr-un sub-
stantiv precedat de prep. cu, la
sau printr-o propoziție introdusă
prin să, de)

18^a

18^a

→ id. ib.
Tun

Precum
sânt toți bogații, cu nimic nu agintără pe cel
sărac. SEZ. I, 239. Orbul cu picerete și schiopul
cu ochii, unul pă altul să s'ajute. ZANNE, P. II 663.
"Să-mi mai ajuti la un lucru!" — "Bucuros!" ~~RE-~~
~~TEGANUL~~, II 51. Si-a ajutat țara, să scape
de robie. ISPIRESCU, M. V. 25. Ajută nerodul la
șarpe să iasă din foc. RETEGANUL, P. I 3. La
ajutat, de și-a scos carul din noroi. Fig. (Cel
ce dă ajutorul e altcineva decât omul) Puterea mi-
losteniei și inima ta cea bună, te ajută. CREANGĂ,
p. 214. Norocul te ajută. ~~idem~~, I 222.

Tun
N. B. drepte
Tun
Tun
u. ib.

Bună țigănci tinere veni ră să-ți ajute
pe brier să se dea jos. DUMITREȘU, B.F. 36.
Vorau ... s'ajute a coborî freptele poro-
țului. id. ib. 56. Relațiile de prietenie
româno-sovietice ne ajută să întărim
independența noastră politică și
economică. GHEORGHIU-DEJ, R.P. 20.
Miliardarii ... americani, englezi ...
au ajutat pe hitleristi în pregătirea
războiului împotriva Uniunii Sovietice.
ANA PAUKER, CUV. 9. Legea Națională ...
ajută la independența politică economică
a regimului de democrație populară.
TEOH. GEORGESCU, RAIONAREA, 3. cf. id. ib. 4.

Expr.

După cât

V. Creangă

il ajută puterea = după puterile sale: „câtant
Să-mi dea ajutor la trebi, după cât
il ajută puterea. Idem, A. 13.

Nu-l ajută puterea = este
prea slab (sau lipsit de putere)
pentru a face ceva.

Cât îl ajută ca-
pul (mintea) = cât îl taie capul, cât se poate pri-
cepe.

(În credințele superstitioase
din trecut)

Nu i-au ajutat
Dumnezeu să o facă. NECULCE, LET. II 205. Fe-
cioară, tu-mi ajută! MINEIUL (1776) 85. Dum-
nezeule, ajută-l, că eu nu mai am putere! KONAKI,
P. 86. Eu gândesc, de mi-a ajutat Dumnezeu, pe
după amiază să-ți pun de-a binele nora în Piatra.
CREANGĂ, P. 115. Pronia cerească mi-a ajutat să
urc. ISPIRESCU, M. V. 9. Dă din mâni, și Cerul
îți va ajuta! ZANNE, P. II 233. Doamne! Așa să-mi
ajute Dumnezeu! = formulă la jurăminte. În loc de
ajute Dumnezeu! = găsesc, ea salut al țesătoarelor.
„Ajte-zău!” (prin etimologie populară) Ajte-
ziua! El o întreabă: „Apoi, lele, cum trebuie să zic?”
„Să fi zis”, ea răspunde, „Ajte-zău! și alt nimic”.
PANN, S. II 119. (Pann adaogă: Cuvânt antic, timul
numai de femei, în loc de „ajute Dumnezeu!” care
il zic numai când văd pe alte/te țesând.). Din gura
sătencelor române, la țesutul pânzei: „Ajte-ziua,
surată Ioană!” — „Tăm-tale, surată Marița!” TRI-
FULESCU, ap. HEM. III Add. XXI. Doamne-a-
jută! = mare pe care o fac

H 205/20.

la
H 19
În justitia burgheză

H 19/14.

Lu

cei superstitiosii la începutul
unei lucrări grele, pentru
a a duce la bun sfârșit.
[Superstitiosii] ~~la început~~
un lucru, și fac cruce și
zic: Doamne-ajută! MENEIUL

[formulă de
invocare a
divinității]

A-i tot da cu Doamne-
ajută = a sili, a zori pe
cineva să facă un
lucru fără voie sau fără
vreme. CADE.

(Substantivat) Spor, mers bun
al treburilor.

Unde se întâmplă una ca aceasta, acolo
nu-i niciodată Doamne-ajută. MARIAN, O. I 278.
La casa fără copii, nu cred că mai este vr'un
Doamne-ajută! CREANGĂ, P. 74.

li

(Ironic) Doamne-ajută =
bătăie, (concretizat) lovitură,
ciumag. Cf. Sfântul Nicolae

Să nu te pomenesti cu Doamne-ajută pe spinare!
PANN, P. V. II 102. Dă l-o sumuțu altu pă tine, tot no-
rodul ăl de ieri te ncarcă dă Doamne-ajută. JIPESCU,
O. 97.

H 102/25.

7 ~~mai~~ (Mai)

(Mai) de ~~Doamne-ajută~~ = (mai) de seamă,

de soiz, de oarecare valoare, cu care te mulțumesti
Cf. Dragă Doamne, Sai-Doamne. *in lipsă se cere mai
bun.*

N'apucase calul să se depărteze o bu-
cată de loc mai de Doamne-ajută, și iată că zme-
oaica iară îi ajunsă. ISPIRESCU, L. 194.

Toți holteii de vro Doamne-ajută... periseră de pofta
acestei frumusețe de fată. SBIERA, P. 140. Nici
casă ca lumea, nici traiu de Doamne-ajută... JI-
PESCU, O. 65. Siretele...

n'avea nici o singură cetățue... și nici o casă mai
de Doamne-ajută. MARIAN, T. 64.

2°. ~~...~~ (Jur.) A ocroti. Trans. Pre femei le
ajută pravila. PRAVILA (1814), 122. Femeaia, de
nu se djuță din pravila...
3°. A fi de folos, a prii. Intrans. Nice un lucru
nu poate agiută răpitorului călugăritei să nu si
piardă viața. PRAVILA MOLD. 106. Ce va agiută
mielului celui de astăzi mâncat, de ai și bel mână
pielea de pe lup? ZANNE, P. I, 554. Bădea-i călător,
se chiea. Nu-i ajute sfântu crucea. Bădea-i călător,
pornește. Pe mine mă părăsește. Nu-i ajute ce gân-
deste! IARNIK-BĂRSEANU, D. 160. Trans. Vin cu
miere i-am adus..., Dar nimic n'am agiutat. Că ne-
rasta m'a lăsat. ALECSANDRI, P. P. 310

N.B. drepte

[Pres. ind. ajut | Si: (diel.) agiuta.]

— Din lat. adjūtare: ital. ajutare, engad. ajüder,
v.-prov. aündar, fran. aider, span. ajudár, portg.
ajudár.

H 122/19.
H 126/26.

li li

7d
1d

Ld

Tm

AJUTĂRE s. f. (Început)

mm

Acțiunea de a ajuta și rezultatul ei.

~~H CORESI, PS. 244.~~

A Domnului este ajutarea
CORESI, PS. 244 (că a Domnului este ajutarea)
PSAL. SCH. 289. (Domini est assumptio nostra).
Toate le biruea cu darul Domnului H. și cu agiu-
tarea sfinții sale. DOSOFTEIU, V. S. 176.

~~H. B. Negățat, curative~~

H 1761

Omul dă la dobitoace aju-
tări. KONAKI, P. 290. [Pl.-tări.]

[Si: (dial.) ajutătare s.f.]

~~Abstract verbal al~~
- Infinitivul lui ajuta.
~~devenit abstract verbal.~~

~~FM~~

AJUTĂT s. m. = ajutare. — Participiul lui ajuta,
~~devenit abstract verbal~~. Când eram la ajutat. Neam-
tul cătană m'a luat. DOINE, 1827. [Dial. s]: a-
giutăt s. m.]

H Si: (dial.)

~~Abstract verbal al~~
- Participiul lui ajuta.
~~devenit abstract verbal.~~

AJUTĂT - Ă adj. ~~Casa a fost ajutat, Sprijinit,~~
sustănit, asistat, ~~urmat,~~ înlesnit.

Ajutat de o slugă, i-am făcut inventariul [biblio-
teci]. C. NEGRUZZI, I, 10. Petreceri cinegetice, în care
vânătorul n'are nevoie... să caute vânatul, ajutat
de cânele său. ODOBESCU, III 15.

Cât de fericită are să fie,
ajutată de feciori și mângăiată de viitoarele nu-
rori. CREANGĂ, P. 4.

Noră-sa, ajutată
de Dumnezeu, le-a păzit, că niciuna n'a dat în
foc. MARIAN, SE. II 106.

[Si: (dial.)

/i

Fornestae a declarat
făcis că țările „ajutate”
de Statele-Unite vor
trebui să le pună
acestora la dispoziție
baze militare. GEORGHIU-
DEJ, R. P. 7.

ajutăt, -ă.]

- Participiul lui ajuta ~~cu valoare de~~
~~devenit~~ adjectiv.

AJUTĂTOR, -OARE adj., s.m. și f.

I. Adj. Care ajută, auxiliar.

Se naționalizează
și toate instituțiile
acele sau ajută =
toare: laboratoare,
secții de radiologi.

LEG. EC. PL. 37.

Personalul de con-
ducere ajutător =
răspunde pentru bu-
na funcționare a
întreprinderii, ib. 176.

I (Gram.) Verb ajutător =
verb care servește la formarea
timpurilor compuse ale unui
verb de conjugat; auxiliar.

II. Subst. 1: Persoană
(sau lucru) care ajută, care
este de ajutor.

Fi-mi în Dumnezeu ajutător și
casă de scăpare. PSAL. SCH. 87. (in Zen ajutoriu
și in casă scăpare. CORESI, PS. 72: „sols moi pour une
forte roche et pour une forteresse, afin que je m'y
puisse sauver“). Matiaș, craiul Ungariei, ajutăto-
riul lui Berendeiu. ȘINCAL, HR. II 55²¹. [Mintea]
le concentrează in drepte hotare și astfel se face
ajutătoarea Provedinței. BĂLCESCU, M. V. 58. Le
boteză, punând săbiei numele „Balmut, ajutătorul
mfeu“, în buzduganului... ISPIRESCU, L. 139.

T (ajutoriu CORESI,
PS. 72)

~~Tem~~

~~Itm~~

2: Protector, acrotitor,

H fi

Bucură-te, stă-
până, ajutătoarea tuturor. MINEIUL (1776) 67.
Jertfește... pentru dumnezeoaea Ceres, carea eră apu-
rătoare și ajutătoare lui. BELDIMAN, N. P. II 186.

86/23.

la

H 86/23

3° (Jur. Complice. Sotănicii și agiutătorii răpitorului... se vor certă... și aceasta se zice pentru ceia ce vor fi agiutați la răpit, iar nu pentru ceia ce-au agiutat după ce s'au răpit. PRAVA MOLD. 101. Nu se vor certă într'un chip soătătoriu cu agiutătoriu. DEM. 66. 101.

H 1 ib.

Γ, învechit

H 101

[Și : (învechit și dial.)
agiutătoriu, ^{-oare} agiutător, ^{-oare} agiutătoriu, ^{-oare} adj. s. m și f.]

- Derivat dela ajuta
cu suf. -ător.

me

AJUTĂTORIE s. f. (învechit, neobisnuit)
= ajutorare. (~~Nunsi la~~) CORESI,
af. HEM. 651.

- Derivat dela ajutător
cu suf. -ie.

AJUTĂTORIU, -OARE adj., s. m. și f. v. ajutător.

AJUTÓR s. n. Sprijin
material sau moral

Deci dobândim agiutoriu acela ce e de la Dumnezeu.
COD. VOR. 79. agiutat cu agiutoriul lui Dumnează. N. TESTAMENT 1618; ajutoriu nemerind col de la Dumnează. BIBLIA 1688: „mais ayant été secouru par l'aide de Dieu... Fuii ca omul fără ajutoriu. CORESI, PS. 239. („sine adiutorio“). Pune temelii... pe munca ta, iarnu pe ajutorul altuia. MARCOVICI, D. 11.

In posturi, lăcitoru ar avea un mare ajutor, făcând pâne cu făină de bob. I. IONESCU, C. 10.
Harap-Alb mulțamește furniceii pentru ajutorul făgăduit. CREANGĂ, P. 238.

(~~ajutoriu~~ N. TESTAMENT 1648; ajutoriu BIBLIA 1688)

10 1i
10
1i

H 11/1.
H 9/3.

Relațiile de producție ... pot fi de colaborare și ajutor reciproc. VITNER, CE. 110. In Franța „ajutorie” american paralizază ramuri întregi ale industriei. GHEORGHIU-DEJ, R. P. 7. E necesară... dezvoltarea cooperății și ajutorului reciproc între țărani săraci. id. ib. 30. Jădărima ține minte frătesc ajutor... dat de muncitori. id. ib. 40. Așa fizic ajutor american a slăbit și mai mult sistemul capitalist în întregimea lui. ANA PAUKER, CUV. 14. Proletariatul din țările noastre a primit marele și frătesc ajutor al Puterii Sovietice. id. DEM. POP. 7. România se dezvoltă neînecat pe baza ajutorului reciproc... V. LUCĂ, CUV. 10. Ajutorul unei organizații puternice a tineretului muncitor capătă o însemnătate vitală. TEOD. GEORGESCU, PART. 11.

1 (Fusatit mlesori de un deternui-
nativ) Sprijin material (mai
ales) bănesc.

Locuitorii apucau... de la acești frați, ...când povețe
bune, și când ajutoruri de bani. ISPIRESCU, L. 284.
Va da ajutoruri în bani. idem, M. V. 12.

Asigurati... au drept-
tul la:

Ajutaare de boala,
materunitate și deces;
LEG. EC. PL. 325.

2° (Construit cu verbele:

a cere, (învechit) a pofti,
a da, a sări, a veri, a
lua, a fi, (învechit) a sta
a chema și precedat adesea
de prep.: în (într), de,

Inghesuiti, priveau
afară printre zăbrele
și strigau după ajutor
ostatocii. DUMITRIU, B.F.
(100)

N.B
Toate cuvintele
subliniate se
vor da cursiv

spre) A cere (sau (învechit) a
pofti ajutor = a cere (cuiva)
să te ajute.

Au
fugit Ștefan... la craiul lășesc, pohtind agiutor im-
potrirea frăține-său, lui Petru. URECHIE, LET. I 100/15.
În vremea de mai nainte, boierii... în loc de a cer-
ajutoruri de peste hotar, mergeau de-a dreptul la
curtea domnească. ALECSANDRI, T. 1340.

A da ajutor (cuiva) =

a) a ajuta pe cineva.

1a L... L... Hcăt

Aveți porunci cătră hanul Tătarilor / ca să-i dea
orice ajutor de oaste va cere. C. NEGRUZI, I, 137.

Se cheamă și pe el să
le dea ajutor PAS, I.
(97)

b) (jur.) (învechit) =
a fi complice (cu cineva)

Când va prinde
giudețul un calpuzan, trebuie să-l cercetadze: mai
are soții? și cine le dă agiutoriu? PRAVIA MOLD.

(Nafargue... [este acela]
care a încercat să
rădsoale Sudaie pentru
a veni în ajutorul

Comunei pariziene
VITNER, CR. 125.

A sări sau a veri
(cuiva) în (într) ajutor =

a ajuta (pe cineva).

...necă va conf. întru ajutor! MARGONICI, D. 17.
...în codrii în ajutor. EMINESCU, P. 100.

A lua pe cineva (în, de)

ajutor = a lua pe cineva ca să te
ajute, a te ajuta cu cineva.

Ia-ți în
ajutor pe cineva. CREANGĂ, P. 202. A luat odăile
de-a rândul, căutându-și nevasta, dar nevasta nu-i;
caută fata luată ajutor în casă, dar fata nu-i...
I. BĂRSEANUL, P. 97

1a

Frâie verde lui pelin
Sus cu niște Stalun
Cu omisticul pop
le ne vine a ajuta
și cu plug și cu tractor.
POP.

Vin la țară
nu lipsește
Vim la țară

A fi (de) ajutor sau

sau spre ajutor(ul) cuiva = a ajuta (pe cineva)

Bagă den tote
orasele câte 50 de
omni, să fie în ajuto
în corabii. HURMUZAKI,
FI, 843

a fi(cu) sprijinul cuiva. Când aş şti că-mi vei fi de
ajutor să sfârşesc ce am pus de gând,... aş face.
ISPIRESCU, L. 16.

Murgule,
murguful meu, Datu-mi-te-a taică-tău, Ca să-mi
fi de ajutor. La nevoie şi la zor. TEODORESCU, P. P.
583.

M'ai făcut, maică, fecior, să fiu ta
lăi de-ajutoriu. IARNIK-BĂRSEANU, D. 301.

(Truvert) A sta (cuiva) ajutor = a

sta în sprijinul (cuiva).

Să stea cu toţii
ajutor dreptăţii. URICARIUL, II 241

A chema în (într') sau (na)
spre ajutor.

7... 114

Chemă şi pre
ceialaltă spre ajutor. DRĂGHICI, R. 188

Fiind 1183/5

atacat l-am chemat pe
fratele meu în ajutor.

(Eliptic, cu valoare de

interjecție) Ajutor! = chemare (de a fi ajutat)

(în ajutor) a celui aflat în pri-
mejdie. | Loc. adhr. cu ajutorul =

datorită ajutorului..., folosind
ajutorul...

cu ajutorul sub-
contribuțiilor, adică
prin gruparea con-
tribuțiilor auxiliare,
aceste date detai-
late se unifică în
subdiviziuni gru-
pate mai generale.
FIN. COL. H. 63.

N.B. Culege
la pg. 25, Rep
CREANGĂ, P. 124

Cu ajutorul lui Dumnezeu tipărită
această sfântă carte. CORESI, E. I/2.

S'au apucat, cu ajutorul lui Dumnezeu,
de săpat. DRĂGHICI, R. 161. Hai... să pornim, cu
ajutorul lui Dumnezeu. CREANGĂ, P. 124.

"mână" este cea cu care se dă ajutorul) A da (sau a pune, sau
a fi sau a sta) (o) mână de ajutor sau a sta) ajutor.

(o) oare
ce mână este aceea cu care se dă ajutorul, în
loc de (a da, a fi, a sta) ajutor se poate spune și:
(a da, a pune, a fi, a sta) (o) mână de ajutor. Imi dă
mână de ajutoriu. MINEIUL (1776), 1681. Fă bine
și m'ardică, mână de-ajutor să-mi pui. PANN, P. V.
III 156. Iar în caz când mortul n'ar fi murit, să
aibă cine și sta mână de-ajutor. MARIAN, I. 193.

H 156/16.

H a-i

H 164/28.
H 164/28.
H 164/28.

ghereca... ne-a oferit
indicații folositoare
cu ajutorul cărora putem
să mergem astăzi mai
în adâncime. VITNER, CR. 16.
Poporul român... a avut
foametea cu ajutorul
al U.R.S.S. și al țării de
democrație populară.
V. LUNCA, CUV. 16.

[Pl. - toare, (dial.) toară
și (aar) - toruri. | Si. (dial.)
ajutoriu, ajutor, ajutoriu s.n.]
? învechit și

— Din lat. adjutorium, idem.

Pentru asta face să dai
o mână de ajutor lui Dumnezeu
GALAN, Z.R. 365

AJUTÓR, -OÁRE adj., s.m. f. și n.

(Persoană) care ajută altuia
(sau pe altă) într-o activitate
oarecare.

nedzeul meu, ajutorul meu! PSALT. SCH. 43.
Era acolo adunați
și ajutorii lui Arie cu năsut. VARLAAM, C. 190.

Avea ucenici ajutorii la treaba botezului. DOSOFTEN,
V. S. 177.

arătat ajutoriu. BIBLIA (1688). În multe părți te-ai
tenii... îndemnători și ajutorii la păra... NECULCE,
LET. II. 297/13.

Chelăreasa... o luă să-i fie ajutoare. ISPIRESCU, ap. CNDE.

Că să plătească
un ajutor [tatăl
lui Bică], nu-i
dădea mână și
nu avea încredere.
PAS, Z. I. 164.

În drum îl luase
ră și pe ajutor, dar
omul mai bătrân,
DUMITRIU, V. I. 130.

Maestrul sondor avea
ca ajutoare doi băieți
de 17 ani.

L pr.

/i

10

H nu compunde
papina.

H 1901.

10

/i

1) (Fusotit de un determinativ,
cu sau fără prep. de)

(26)

[Bele Borodina] are
19 ani și-i ajută
măginele într-o
fabrică chimică.
SAHIA, U.R.S.S. 195.

Ajutor de maestru sondor
la Centrala Petrificată
Munteasa - Valati. SCÂNTEIA,
1949, nr. 1320. (În vechea ierarhie
administrativă, militară etc.)

Ajutor de primar, ajutor de
comandant. ~~Ajutorul sondor avea ca ajutor~~

~~la vârsta de 17 ani.~~

[Pl. (~~ca~~) -tori, = (~~ca~~) toare.]

Si: (învechit și dial.) ajutoriu, -oare,

ajutor, -oare, ajutoriu, -oare adj.,

s. m., f. și n.]

— Din lat. adjutorius, -a, -um (= ajutor).

A JUTORĂ vl. I. A ajuta pe cineva (mai ales) din punct de vedere material, a-i procura mijloace prin care să îsi îndeplinească imediat din nevoie.

fi

Absol. Ajutând și ajutorând fapte dumnezeiești. TI-CHINDEAL, F. 1251. Prietenii se trăseseră, căci pierduseră îndemânarea de vreme, de a mai ajuta E. VĂCĂRESCUL, IST. 288. Intrans. (Invechit)

la H 1251/17

se ajutat lui David. BIBLIA (1688) 296²

Inans. Agiutorând cu banii lui pre o seamă dintre bonni mazili. MAG. IST. III. 88. Să ajutoreze case scâpătate URICARIUL, III. 2x. (1799)

Hf Lu ten N.B. Citatul se culege aici!

Cărmăște-ți casa cu înțelepciune și iarăși de dînsa ajutată, să-ți alegi prietenii. MARGOVICI, D. 12.

Anul

De-ar fi... pe-aice, poate tot m'ar ajutură și m'ar scoate din nevoie. SBIERA, P. 60.

H 12/1 la

Refl. (= pasiv) Familiile varvarilor să se ajutore din sudurea Romanilor. P. MAIOR, IST. 168.

H 63/24

Refl. (= pronom.)

Traducătorul... să cuteze a se apuci de lucru, ajutându-se... cu dicționarele. ODOBESCU, II. 364.

la

Refl. (= reciproc)

Jurând... să se ajutoreze unul cu altul. MAG. IST. 226.

I I H 236/17

Umbla vorba că s'ar putea ajutara alcăturind a obște. GALAN, Z.R. 31.

[Prez. ind. ajutur și ajutorez.] Si: (Dial.) agiutara vl. I]

21

Din lat. *adjūtulare, derivat din adjutare, prin suf. -ulare. Cf. HASDEU, ETYM. MAGN. 649. HASDEU

H I HEM. Hasdeu, Etym. Magn. 649.

(28)

AJUTORĂRE s.f. Acțiunea de a ajuta.

Anul?

[a. 1785] celor slabi și neputincioși URICARIUL, I 104. Cu
gura foc prindeai, să-mi dai ajutorare. COȘBUC, B. 54.

[Culacii] nu au niciun concurs

[din partea statului] în ceea ce
privește ajutorarea cu tractoare,
sau alte mijloace tehnice agri-
cole. SAHIA, U. R. S. S. 98.

Propagandisti imperialisti
declara că... [planul
Marshall] ar fi un plan
de ajutorare al țărilor
europene. GEORGHIU-DEJ,
R.P. 7. Politica de colaborare
a Uniunii Sovietice este o
politica de ajutorare a ță-
rilor mijlocii și mici aliate
cu ele. ANA PAUKER, DEM.
POP. 12. Politica de
ajutorare și de înțelegere
cu mijloace făcute din ea
un stăp al regimului
de democrație populară
Id. 23 Aug. 15.

Adunarea generală
a membrilor artelelor
... crează astfel
fondurile speciale
de ajutorare a
colhoznicilor.
FIN. COLH. 13.

Diferiti membri ai Comitetelor
de Luptă pentru Pace din Ca-
pitală... și-au luat angaja-
mentul să sprijine puternic
această acțiune de ajutorare
a poporului coreean, lămurind
cetățenii... și îndemnându-i să
primească cu dragoste echipele
de colectare. ȘANTEIA, 1951,
nr. 1938 [P. - rări. [Si: (Dial.)

Cât de mult se aseamănă
aceasta cu programele
de ajutorare prin care
imperialismul american
încearcă astăzi să justi-
fice acțiunile sale agresive.
ib. nr. 2178.

ajutorare s.f.]

Abstract verbal al
- ~~Infinitivul~~ lui ajutorare.
devenit abstract verbal.

29
AJUTORÍ vb. IV. (Zwechit)

1° A la ajutor.

H 204²
L mu la

~~Abul.~~
Cela ce rădică
unealtele lui, ajutoria dinapoi a lui. BIBLIA (1688)
201, 2. Iar ajutorind Dumnezeu, nici de tot fără de
folos veti rămâneq. ANTIM, P. 133. | ~~Intraus~~
le-se și vă ajutorească voao. BIBLIA (1688) 151 2. | Scoa-
teali noastro, agiutorească Isidor. CANTEMIR, HR. 71.
Le întiudec mână bună ajutorindu le. MINEIUL
(1776) 18 1. | ~~Intraus~~
Bogații vor agiutori nepu-
tearnicii și mișei. VARLAAM, C. 300. | S'am mârș agiu-
toritū de cela ce n'au întărit întâiu. DOSOFTEIU, V.
8 102. | Vor agiutori
împreună cu tine pornirea norodului și nu vei purtă
pre dinșii tu singur. BIBLIA (1688) 101 1.

L mu
H 151¹

la
H 102²

Petru-Vodă... agiutorit de Iani Huniad,
fiitorul țării ungurești, au venit cu oaste și au
impins pe Roman Vodă den țară. URECHE, DEVID,
ib. I 111.
Fired au agiutorit-o. CANTEMIR, IST. 49.
Și lui încă se împotrivesc, in domnie,aju-
torit fiind de Matiaș, Craiul Ungariei. ȘINCAI, HR.
II 151.

H 300,
H 101²
H 111/21.
la

L re
H 54/26.

Refl. (=pronom.) Agiutorindu-se că cu o
măiestrie cu sluga fericitului. DOSOFTEIU, V. S. 221.
S'au dus la împărăție, ca să se agiutorească de
acolo. URECHE, LET. I 179/10. | ~~Resigat~~
Alexandru-
Vodă făcut-au prefeșug mare cu Lesii și legătură
tare, ca hie la ce treabă unul pre altul să agiuto-
rească. URECHE, LET. I 106. | Agiutorindu-se între
sine. MINEIUL (1776) 142 1.

H 221,
H Refl. (=recep.)
H 106/28.

li

2° (Zm.) ^{Tras.} A fi complice.

Certare vor luă ceia ce agiutoreșc pre altul să facă
greșală. PRAV. MOLD. 171.

H 171².

[Prez. ind. ajutoreșc. Și:
(dial.) agiutori vb. IV.]

- derivat dela ajutor.

~~AJUTORAT, -Ă adj. Care a primit, cămiază să a
ajutor. (materiaz). Căc mazășe-ti casa cu întâlep-
ciune și, iavest de dânsa ajutoreșc, să-ti alegi
prietonii. MARCOVICI, D. 12. | Și: (dial.) ajutorat, -ă adj.
- Participiul lui ajutora cu valoare de adjectiv.~~

AJUTORIAT s.n. (Rar)

Funcție a celui care detine
titlul de ajutor al cuiva.

Ajutoriat de primărie.

C. PETRESCU, ap. IORDAN, L.R.A. 165.

[Pl. - ate.]

- Derivat de la ajutor cu
suf. - (i) at, ~~după modelul lui~~
(prin analogie cu notariat)

AJUTORIE s.f. (Rar, în Transilv.)

lu

L'u

nu

Unuia amii să dăm... pâine... e altora altă ajutoriu și ajutorie spre bine. CORESI, ap. HEM. 651. M'ai făcut, maică, fecior. Să vă fiu într'ajutor. Când eram l'ajutorie, M'a luat Neamțu 'n cătănie; Când eram la ajutorat, Neamțul cătănă m'a luat. DOINE, 182, cff. IARNIK-BĂRSEANU, D. 301.
— Derivat de la ajutori; cu suf. ~~abstr~~ -ie.

AJUTORINȚĂ s.f. (Turcedit)

1°. Ajutor (material), sprijin.

H 163/25.

H 93/29.

la

Îmi ești sprijineală și ajutorință.
 DOSOFTEIU, PS. 85. Au primit de la craiul Ludovic
 ajutorință. ȘINCAI, HR. I 163. Prin ajutorința unei
 mâni miluitoare. În instinct tot dobitocul dascălare.
 KONAKI, P. 293. Făcând bine, cu ajutorinți de bună.
 GORJAN, H. II 143. Oare, cine ar putea să-mi dea aju-
 torință? PANN, E. III 186. Feciorii Chiajnei] însoșiți,
 unul de oaste pământeană și de ajutorințe ungu-
 rești, ...se lăsase cu taberile lor... la satul Săpăteni.
 ODOBESCU, I, 170. [Copilul] era bun, ascultător și era
 de ajutorință muierei mele. RETEGANUL, P. V. 82.

I ...
I ...

H 186/7.

la

2°. (Sim.) dare fiscală, impozit.

la

Se făcuse o dajde nouă, cu
 nume de „ajutorință“. CANTA, LET. III 186. Și așa,
 rămânind boierii acolo, multe ceasuri vorovind ei în
 de ei, au găsit cu cale ca să scoată o slujbă pe casă
 de trei mâni, adică 11 lei și 5 i pol lei, și 3 lei, însă
 pe oglaguri, și să se numească „ajutorință“. E. KO-
 GĂLNICEANU, LET. III 152. O căreimă cu băntură...
 să fie scutită de ajutorință. URICARIUL, V, 429. Și
 se hotări ca boierii și mănăstirile să plătească plo-
 conul, ajutorința, ... BĂLCESCU, M. V. 598, cf.

H 186/30.

H 252/20.

URICARIUL, V 429.

[Pl. - rinte și rinte.]

Si: (dial.) ajutorință s.f.]

- Derivat dela ajutori
cu suf. -ință.

AJUTORIRE s.f. = ajutorare

[băiatul] spre ajutorire..., vrea să ni-l ia la oaste.
 RETEGANUL, P. III 8.

[Si: (dial.) ajutorire s.f.]

~~Infinitival~~ ^{Abstract verbal al} lui ajutori. devinut
~~abstract verbal~~.

nu

la

AJUTORITÓRIU, - OÁRE adj., s. m. și f.
(Învechit) (Persoană) care ajutoarează.

Având agiutoritori de la Dunnedzäu
datul și dar. DOSOFTEIU, V. S. 185.

[Și: (dial.) agiutoritórin, - oáre adj., s. m. și f.]

- Derivat dela ajutori
cu suf. - (i)tor.

AJUTÓRIU s. n. v. ajutor.

AJUTÓRIU, - OÁRE adj., s. m. și f. și n. v. ajutor.

AJUTÓRNIC, -Ă ~~adj. f. rar~~ Gata de a
da ajutor, săritor. „Ajutornic“ se aude une-ori în
grâu, deși se poate înlocui orișicând prin aju-
tător. HEM. 653.

adj. n (Rar) | i

N.B
Respectat!
Cărbiv!

/i

- Derivat dela ajutor
cu suf. - nic.

~~AJUTÓRIU s. n. v. ajutor.~~

~~AJUTÓRIU, - OÁRE adj., s. m. și f. și n. v. ajutor.~~

apropo de
numerele
ale articulei
AL

AL, A¹ art. I. Articol hotărât.

(Formulază, ca art. prepus, nume-
ralele ordinale dela al doilea înainte)

6 pr. 6/42 1 pr. 42/6

Sunt elev în clasa
a opta. DUMITRIU, OF. 12.

Sărată la alii șaptelea cap. la a doua
impărăție. BIBLIA (1688)

1 (Omul) al doile (a)
al treile (a), al patru (a), al sutele (a),
al o miele (a) etc - (casa)

a doua, a treia, a patra, a cincia, a șasea, a șaptea,
a opta, a noua, a zecea, a unsprezecea etc., a suta,
a mia etc.

✓ Invechit, uneori

1 (Acordul nu se respectă)

H ib.
H id. ib.

a) în gen :

A nouă ceas. DOSOFTEIU, v. s. 36. Ceasul al
șasea. idem. 34

În a treisprezece an a împărăției lui
Roman. DOSOFTEIU, v. 45

Scrie la
alii noaslea carte. BIBLIA (1688) pr. 7/17.

Dau voie unei al treilea per-
soane a să amestecă. MARCOVICI, D. 167. O al doilea
pânză se pune asemenea la jumătatea drumului și o
al treile pe pragul porții. ALECSANDRI, ap. HEM. 658.
Dar a patrulea tocmață? STAMATE. ap. HEM. 658.

H 231

~~1 of~~

b) în număr: Ai
pătrulă. VARLAAM, C. 326. Niște cuvinte a două.
MINEIUL (1776) 231. 1 (Cu numeralul nearticulat)
Dar iată, al zece an cumplit șosește. STAMATI, ap.
HEM. 658. (Cu substantivul articulat) Atunce fu al
patrul săborul a toată lumea. MOXA, 368/23.

— IIII

1 (Substantivat, m., rar)

Voi sefi... carii puse Dumnezeu
în besecarea lui: întâii apostolii, ai doilea pro-
focii, ai treilea învățătorii. CORESI, ap. HEM. 567.

II. Articol posesiv. 1°. Însoteste

pronumele posesiv sau numele po-
sessorului, în cazul când substantivul
care exprimă obiectul posedat este
nearticulat sau însoțit de un atri-
but nearticulat, legat direct de nu-
mele posesorului.

Săgețile ~~cu~~ foc ale satanăi. BIBLIA (1688) p. 8

Ulful ~~au~~ tălmăcit unele părți ale sfintei scripturi. 16. p. 28/23.

Doi cuconi ai lui. DOSOFTEIU, v. s. 254.

~~Amăgitorile, corolă otrăvite ale morților.~~ MINEIUL (1776) 149. Mărturisitori ai A-tot-țiitorului. MINEIUL (1776) 149.

ef. 41¹

Legătura cea grea a afurisirii. ANTIM, p. XXIV.

Acest frate al său. GORJAN, H. 12/1. Doamna Beti Lee, văduvă a colonelului Lee. MARCOVICI, C. 3/23. Visul cel de un minut al aceştii vieți. MARCOVICI, D. 16/23.

Vinele strimte ale strănepoșilor. BĂLCESCU, M. V. 580.

Apăsătoarele cuvinte ale părintelui său. CREANGĂ, P. 189.

Izvoarele învățăturilor. GAVRIL, NIF. 6/23.

Metoda ultimei sume a cifrelor numerilor. CLIMESCU, A. 83.

Trei iubite ale mele. IARNIK-BĂRSEANU, D. 33.

1 (Cu de partitiv)

Câți nepoți de ai lor au dăminit. BIBLIA (1688) 7. Au mână... doi popi de ai săi. DOSOFTEIU, v. s. 21. Nece o zisă de ale mște nu feacetu. CUV. D. BĂTR. II, 45. Om de ai Vladului Vodă. MAG. IST. 144. Este el, cum îl arată sabia lui, ...cavaler de ai credinței. ALEXANDRESCU, M. I. Sânt tot lacrimi de-ale mele. IARNIK-BĂRSEANU, D. 218. O iarnă de a lui Han Tatar. ZANNE, P. VI 330.

1 (Neacordat) Couul sfântu a lui (alu lui co-RESI, PS.). PSAL. SCH. 69. Anul de întâiu a lui Avraam. MOXA, 349/25.

Acialea cuvinte a proorocului. VARLAAM, C. 93. Vreun ficior a cuiva. PRĂV. MOLD. 51.

Prea sfântul nume a Domnului nostru. DOSOFTEIU, v. s. 61. Uita închiso a bescariții.

Anul de întâiu a lui Avraam. MOXA, 349/25. Acest pământ a Moldovii. NECULCE, LET. II, 195. În dar a lui Dumnezeu. GAVRIL, NIF. 4. În mijlocul unei mulțimi de plăz-muri a fantaziei. MARCOVICI, C. 14. Că-s două surori d' a mele. IARNIK-BĂRSEANU, D. 443.

În ~~scăpă~~ părăsi și exemple în car-
sta înaintea pron. pos. și a cazului posesiunii. Când le precedă imediat numele articular al obiectului posedat. Pământul al grâului. BIBLIA (1688) 132. Trimisă tată-său pre popa al său. DOSOFTEIU, v. s. 98. Țara a Maniheiilor. MOXA, 370. În trinis o parte de oaste cu Pașa al Misirului. MAG. IST. 1295.

Pe unde-i înăă pâlpaitea vie a sufletului... meu?
CAZIMIR, P. H. Vei pieri 'n a vieții ceată.
BENIUC, V. 18. Tovarăși ai copilăriei mele. id. 16/22.
Victoria Revoluției Socialiste din Octombrie a însemnat... o cotitură radicală în mișcarea de eliberare a proletariatului mondial. SCĂNTEIA, 1951, nr. 2148.

Da domnu inginer a nostru nu pofteste la masă?
S'a mirat ea. JADOVEANU, N.F. 10. A noastră's Zoarele, vâile, țările. DEȘLIU, G. 38.

H limba veche

H m. 4/8.

179

H MARCOVICI,

08/9.

lea

id. 16. 112.

1193.

putea
H chiar atunci

0370/25.

1 (Tutur buintat gresit)

Binelui aciasta-i

al său^o cel hireș. DOSOFTEIU, V. S. 192.

11 2 i
H id.

Slava ală sfântului. MINEIUL (1776)
166. Aceia carî nu cinstese închipuirile a lui Hs.
și ală născătoarei de Dumnezeu și ale tuturor sfin-
tilor. idem 68.

11 Obiectul posedat e un
nume de botez, sau un substantiv în vocativ) Oprea
al Fătului, Neșgoie al Filip. CUV. D. BĂTR. I. 233.

Doamne mult milostive, o părinte
al meu! MARCOVICI, D. 5/13. O, suftete al meu!
idem 7, 7/12.

Ioan al diacului. IARNIK-BĂRSEANU, D. 35. Măi
bădiță al meu, dulce! IARNIK-BĂRSEANU, D. 47.

179

H id. ib.

2°. Al stă înaintea pron. pos. sau a cazului po-
sesivii, când acestea

au rolul de nume predicative

Să nu poftesti înemica ce ȝaste al
lui. (sec. XVI) CUV. D. BĂTR. II 101. Sântem ai lui.

BIBLIA (1688), 4 pr. 11. Ii crescuse Jung, și-i iubă.
întocmai ca cum ar fi fost ai săi. MARCOVICI, C. 4/4.
Iepele eran ale lui, și când le grijă, grijite erau.
CREANGĂ, P. 107. Vede Dumnezeu cel cui este co-
tecul? ZANNE, P. VI. 318. Așpeca asta nu-i a mea,
Cocalaltă nici așă. idem IV. 213. Fire-ai, boltă, a
cui ești? IARNIK-BĂRSEANU, D. 1259. Copiliță, a cui
ești? idem 73.

1144

Lumea asta nu-i
a mea, Cocalaltă nici așă.
ZANNE, P. IV 213. (Ne acordat)

El ȝaste cu totul tot a diavolului. VARLAAM, C.
195. [Pământul] i s'arvină să fie a lui pre direp-
tate. PRAV. MOLD. 2. Lucru nic a samă a nu se
băgă... a nebunilor lucru easte. CANTEMIR, IST. 146.

VSI

3°. De câte ori obiectul posedat nu se numește
(din nou); pron. pos. și cazul posesivii trebuie să
fie precedate de al.

Pe unde-i tuică
păpăirea... suflerului
care-a fost ae meu?
CAZIMIA, P. 11. Mămăliga
cu ceapă e a noastră.
DUMITRIU, B.F. H.

Băgă [țepușile] pre supt unghiile mâinilor și ale picioarelor. MINEIUL (1776) 79². Rodul strădăniilor și al ostenelelor tale. MARCOVICI, D. 10²⁷. Nevastă acestui sărac eră muncitoare..., iar a celui bogat eră peștrifă la mațe. CREANGĂ, P. 37. Lung e drumul Clujului, Dar mai lung al dorului; Al Clujului se sfârșește. Al dorului mă topește! IARNIK-BĂRSEANU, D. 92. Draga mea și a cui te are... idem, 372. Bună-i găina mea, tot mai bună pare a fi a vecinului. ZANNE, P. IV, 235. (Neconcordat)

Ingerii oamenilor, a bărbaților și a femeilor. CUV. D. BĂTR. II, 415. Numele părintelui și a fiului și a duhului sfânt. VARLAAM, C. 163. În mijlocul trebuințelor și a chinurilor mele. MARCOVICI, D. 4¹⁷. Nici toate a doctorului, nici toate a diavolului. ZANNE, P. IV, 250. (Concordant logic) Întâiu să taie capul sfântului..., apoi ale [= capetele] celorlalți. MINEIUL (1776), 115².

cf. ii
2. (Art. posesiv nu se repetă în construcții imitate după fr.) Directia postelor și telegrafelor.

ce cantu
asii?

4°. Al se pune înaintea pronumelui posesiv și a cazului posesiunii, de câte ori posesorul e numit înaintea obiectului posedat.

L ori

Ală lor rost grăi desert. CORESI, PS. 390.
Muntele ce au răbdat pentru
al nostru bine și a noastră izbăvire. VARLAAM,
C. 176.
Al său fiu. DO SOFTEIU V. S. 99.

Ale mării tale în-
direptări. BIBLIA (1688) 8 pr. 16.

Să-l facă al său prietin. NECULCE, LET.
II, 303/5. Cuvântul cu ale căruia luminări lumi-
nându-se purtătorii de chinuri. MINEIUL (1776).
73. Înaintea tuturor alor noștri moldovenesti
boiari. URICARIUL, XIV, 265. Supune la al tău cal-
cul a vremilor întuner. KONAKI, P. 275. (astfel de
inversiuni se găsește în număr foarte mare la acest
serii.). Ale tale nepătrunse taine. MARCOVICI, D.
17/24. Mărețul turn, trist martur. Cal nostru trist
apus. ALEXANDRESCU, M. 10. Se vede că pașteți bo-
boci, de nu vă pricepeți al cui fapt e acesta. CREANGĂ,
P. 233. Eu strălucesc în casă, și ale mele hârburi pe
masă. ZANNE, P. III, 77. Nu mai pociu de-a mândrei
jete! IARNIK-BĂRSEANU, D. 88.

REVISTĂ

O25. V(a.1702).

A lorii (Neacordat)
al lor (CORESI, PS.)

nostro grăi. PSA LT. 298/9.

~~Iacovu a lu (alu lu)~~

Iacovu a lu Dumnezeu și a
Domnului (alu lu Dumne-
zeu și domnului BIBLIA 1688)

I. Hrz. serb. COD. VOR. 109/7, cf.

Vor merge în iad pentru a lor sapte reale VAR-
LAAM, C. 154.

Ar fi bine
primite a rostului meu curinte. DOSOFTEIU, V. S. 60.

Udam'a tate picioare. KONAKI, P. 99.
De-a câmpului floricele. IARNIK-BĂRSEANU, D. 311.

(Substantivul care exprimă
obiectul posedat e articulat)

Soborul al șaptelea, ai
căruia împărății Irina și Constantin au fost apă-
rători. MINEIUL (1776) 68, 111 (In vechime și) Pui
[lumina] în sfașnic, Ca să lumineaze celor den casă
ai beșaricii noroade. BIBLIA (1688) 8 pr. 115. Mân-
riaste noi, multul a loru mele lacrimi. CUV. D.

H 621

BĂTR. II 215. Vei fi ale lor mele bunătați ocinător.
DOSOFTEIU, V. S. 191. Al alui nostru împărat. Ce-i de
scumpe daruri bogat. CORBEA (1700), ap. HEM. 568.

Expr. Ai săi = cei ce țin de el, sânt legați de el
prin rudenie sau prin aceleași principii. Dzice Dom-
nul alorū săi să lucreadze. VARLAAM, C. 310. Au
mers cu toți ai săi. MINEIUL (1776) 128. Il je-
liră ai săi, il jeliră boierii ISPIRESCU, I. 42. Că
stăpânul va cădea, ai săi nu se vor mai scula.
ZANNE, P. IV, 626. (Cu de partitiv) Tu cu de-ai
tăi. DOSOFTEIU, V. S. 59. Anathimisiră pre Serghie...
și pre alți de-ai lor. DOSOFTEIU, V. S. 18. Par'că
ești una de-ale noastre! CREANGĂ, P. 129. Dar nu
ești ai mei. IARNIK-BĂRSEANU, D. 200.

H.

H id. ib.

Fig

Ale sale, a sa = treburile sale, lucrul său, averea sa etc.

Să te ferești de a streinului, să-ți fie destul cu al tău. VARLAAM, C. 166.

Impăratul se duse la ale sale. DOSOFTEIU,

V. S. 12.

În scris lasă ale

sale omul după moartea sa. PRAVILA (1814) 128. Azi în fărână... ale tale se prefac! KONAKI, P. 204. Au doară tu la ale norodului te uști? ARHIVA R. I 167/18. Se îmbracă și se înarmează Ivan cu toate ale lui. CREANGĂ, P. 304. (Cu de partitiv) Ei povestiră de ale lor. MINEIUL (1776) 131. (Neacordat) Omul e] deopotrivă puternic și slăbănog într'a sale. KONAKI, P. 275.

revertif

4 2

Ale tale dintr'ale

tale = noi îți aducem (sau îți oferim) tie din bunurile tale.

Al dracului = îndrăcit

Vezi, jupâneșică dragă, câtu-i de-a dracului lumea asta? CREANGĂ, P. 127. (Neacordat) Unii oameni is mai al dracului decât dracul. Idem, p. 217. De-ale gurii = mâncări. Masa e plină cu de-ale gurii. VLAHUȚĂ, N. 10. Umblă pe la casele oamenilor de cerșeă câte una alta de-ale gurii. SBIERA, P. 282. [Se declină: al, alui, ai, alor, fem. a, alei, ale,

√, rău, răutăcios.

→ id. id.

♫, provizi, merinde.

alor.]

- Din lat. * illu, illa.

AL, A² pron., art. v. ăl.

ĂL, A pron., art.

de ce la mai multe ori

În limba populară (în Muntenia și Transilvania, provinciile cele și cel sunt astăzi încă se folosesc) multe așezări au primit în trecut în unele părți și în limba literară, au fost socotite totdeauna - mai ales cele țigănești - vulgare, și pot fi adate totdeauna prin acel sau prin cel.

- Stensi drăcul meu stă cu ~~și~~ hăla al tău vecini!
VISSARION, B. 115.

A.) = acel(a).
Pronume demonstrativ sau determinativ.
~~Calul bun și mândrele, Alca-mi mână zile.~~ IARNIK-BĂRSEANU, D. 15. Străină ca mine, Nu e nimenea... Numai cucul din pădure. Dar nici ala nu-i ca mine. BIBICESCU, P. P. 110. Cu bărbatul burtor, Nu-i mână până în cuptor, Fără mămăliță'n oală, Șahaia-i mână-o goală. MĂNDRESCU, L. P. 112. (Introduce prepoziția principală, când aceasta urmează după cea relativă.)
Cine îi-o vorbi curat, verde, ala e ceșă de capul lui. JIPIESCU, O. 52.
Cui dai pâne și sare.
Ala le mână mai tare. RĂTEGANUL, TR. 50.

Care ce vrea, aia te face. DIMITRIU, B.F. 30

mod clitic. Ala Rumân, hine! (Ca apozitiune după un alt subst.) Să-mi dai din vinul ăla bun! (În acest caz se poate articula și adjectivul următor.) Vâr-micu Ionică... merge călare pe calul lui ăla bun. (Căpșana, în talonita). HEM. 654. (Cu de partitiv) Apoi făcu o muntă d'alea înfricoșate. Așă muntă și așă veselie mai rar! ISPIRESCU, L. 344. Unde începă o ploaie d'alea de părea că toarnă cu găleata! ISPIRESCU, I. 28. (Neutral)
Dă-i bade, ce ai la casă, Mie de-ahaia nu-mi pasă. MĂNDRESCU, L. P. 64.
Îi-le scris în frunte, omul aia pate. ZANNE, P. II, 160.

→ pita'

H JIPIESCU, O. 61.

→ id. id.

Expr. După aia = apoi
am dat la altă runtoare costand 2. CUV. D. BĂTR. II. 615.
Mână și după aia făcu

pleacă la plimbare.

un set de ping-pong. De aia = plutru aceea, de aceea.

D'aia face omu patru pereti, ca să facioleze și rest. (se) cei străini. ZANNE, P. III. 289.

(Foarte des, mai ales în forma d. aia, ca răspuns glumet, ironic etc., la întrebări care nu pot avea răspuns sau vorbitorul nu vrea să răspundă) De ce mai venit astora? - D'aia.

D'aia miare ursul coada.

urmasa poez

De ce ..., de aia = pe măsură ce...
în aceeași măsură, cu cât...
cu atât. De ce joc, d' ai' aș
juca. IARNIK-BĂRSEANU, D. 362. | Ca aia
(cu funcțiunile adjectivală)

^{Să-mi a-}
duc) aci pe muierea aia! C. NEGRUZZI, III, 315A.

Fata ai dela moară.
JAHRESBER. V 177.

Io mă duc înainte, să văd cine-o fost netrebnicul
ahăla. POP. (Pannet), ap. HEM. 543. (Neologism
înaintea substantivului)

Blăstămată-i aia fătă Care n'ascultă
de maică. RETEGANUL, TR. 143.

^{Expr.} Culcă-te pe urechea aia! = poți s'aștepti! RO-
MANUL GLEMET, I. 55A.

B) = cel(a). I. Pronume

demonstrativ, 1°. (În corelație
cu care, ce, de) Cine, ce.
Cf. albe.

Ce-i aia moarte? BE-
NILEC, V. 118. Dar tu
care est' ôla? PAS, Z. 174.

Se plânge și al de are...
al de n'are. PANN, P. V. I. 145.

Vai de al care iubeste!

TEODORESCU, P. P. 303.

Bate-l,
Doamne, și-l trăsnește, P'al [d'] s'însoară pentru
zestre! BIBICESCU, P. P. 191.

Al de știe carte are
patru ochi. ZANNE, P. V. 143. Al dă moară broas-
tele face un păcat mare. SEZ. III. 25/5.

(Neutral)

Ajungând acolo, văzu că ahaia ce strălucea așa
de tare îi un găitan de aor. POP. (Pannet), ap.
HEM. 543. (În legătură cu de partitiv) Este d'ăi
cu mațe pestrife. ZANNE, P. II. 271. D'ăia: torchea
torchea, trei lei părechea.

^{Expr.} Halea =

lucruri de diferite soiuri.

COMAN, GL.

Toate
alea = „tot ce trebuie” Puse toate alea la cale pentru
drum. ISPIRESCU, L. 16. La noi să cumpără
alea de la streini. JIPESCU, O. 46. Câte alea toate =
„tot ce nu trebuie”. Îi toacă la ureche câte ale.

V, toate cele.
V mai

toate: HEM. 18.

Altă aia = nu ceea ce e vrednic de luare aminte sau ceea ce așteptam, nu ceea ce e normal, nu ceea ce e omenesc; prin urmare corespunde, după împrejurări, noțiunilor lepădătură, lucru de nimic, pocitură, lucru diform, năbădăi, acces, monstru, faptură monstruoasă, lucru neobișnuit, nemaipomenit. ~~ca să zărești drept în mare, ca de altă aia.~~ ISPIRESCU, V. 35.

#3 → Se minuna

Fugeți de dinsul, ca de altă aia. ISPIRESCU, V. 66
Se minuna ca de altă aia, când o zărești... idem, V. 35

Id. ib.

Eră tremțos și slab și piper-nicit de credeai că e altă aia, nu fînță de om. idem, L. 398. Apucatăi ca de alte aia, fără să deschiză gura, o rupse la picior. DELAVRANCEA, S. 231.

neverif (nu se găsește)

M'am crucit

și eu, ca de altă aia, când l-am văzut
... învârtind o bătuță. M.I. CARAGIALE, C.

pg?

2° (cu valoare stilistică, precedând totdeauna sustantivul; raportându-se la un lucru bine cunoscut pentru a atrage atenția ampra lui; sau exprimând diferite sentimente față de ființe și lucruri)

a) (cu întrebare abuzivă pentru a scoate puternic în relief obiectul arătat) Descură-mi, soro, A poartă! TEODORESCU, P. P. 641.

ad.?

b) (cu un sentiment de admirație)

Făt-frumos, cum luă inelul... îndată se pomeni cu doi arapi... „Să-mi luați... și să-mi slăbiți!”... Unde mi se repeziră, neiculene, ai arapi, ca niște zmei, ca niște lei-paralei... și unde începură... a-l buchi și infundat, de ți-eră mai mare mila de dinsul. ISPIRESCU, L. 107.

→ 19
Vsi

v [E-L]

Al = al meu.

Voicică trei bujori, Azi e cerul plini de nori... Ai tovarăși nu mai vin... Să bem, să ne veselim, La nimic să nu gândim. TEODORESCU, P. P. 330.

c) (Cu despret) Stăpânește-te
a gurită! id. ib. 323.

d) (Cu ironie sau în glumă)

[Aduceți] câte-
un pahar de băutură. Să ne udăm a gură. MARIAN,
NU. 623. (In acest caz adesea âl = renumit, cine știe
ce!) Că doar nu ești âl voinic. Ci, bade, ești de nimic.
IARNIK-BĂRSEANU, D. 232. Nițel var stins, nițel nisip
cernul, nu e a treabă. DELAVRANCEA, H. T. 136.

e) (Cu superstițiile populare
din trecut, eufemistic, dato-
rită unui sentiment de teamă)

Âl = „cel pe care îl cunoașteți cu toții și de aceea
nu-l mai numesc” în numirile eufemiste ale boa-
lelor „epilepsie” = â-boală, â-nevoie și „cancer” =
â-bubă (pentru acesta din urmă și: cel-pădureț). Cf.
hoală, nevoie, bubă.

Hăla = dracul.

Firați ai Hăluia! COMAN, GL.

uneori substantivat

Pe exprimând un
sentiment de dispreț

(Substantivat, ♀)

Un ala = un

~~un~~ prost,

un caraghios etc. JORDAN, L.R.A. 322.

Un ala
un prăpădit de ampoiāt. CARAGIALE, T. II, 58.

Oaia = o femeie stricată, o prostituată. JORDAN, L.R.A. 322.

„Ce ai găsit la ea? O aia... O iau
de păr, paparuda dracului... să-mi strice
la casa. ALAS, 16. XII. 1934, 4/4. |

(Cu aceeași valoare periorativă, și la pl., cu partitiv)

Un (unul) d'ăia = un ticălos, un om de nimic. O d'ălea = o
femeie stricată.)

A venit omul ei aseară și au făcut
chiolhan... Se cunoaște că e d'„alea”.

PAS, I. I 89.

Unica
Pag. 39 bis

Expr. Vorba (povertea, zisa)

ăluia = ceva amoscut
de toată lumea, proverb,
zicătoare. RETEGANUL, P. III 32,
cf. PANN, P.V. I 19/16.

~~XXXXXXXXXXXX~~

3° belăbalt. Cf. (Mold.)
de cea parte, pe cea lume.

Bașă, ba pă dincolo,
își dă cu părerea și hăla și ăla. JIPESCU, O. 102.

Trecu Ottul d'ăia parte, Ciocoiu (l-i)ntreabă de carte, El i-arată pușca'n
spate. TEODORESCU, P. P. 292

4° (Rar) Același. Cei
d'ăia meserie, Stă în găl-
cevie. ZANNE, P. V 410. (Zutărit
de obicei prin "tot") Tot dracu
ăla e. id. ib. VI 630.

II. Articol adjectival

Bărbat are bună
bun peste măsură. Ca pâinea a Asfel ib. V-mi
Asăcum mă vezi pe mine, Nici la degetu' ib. V-mi
te pun pe tine. idem. P. V I. 54/2

Domnul al bun și mare vede
numa? cu ochiu? lui. JIPESCU, O. 26.

~~Pala ai d' la moară. Ai mare~~
~~ori ai mică. (Mărgineni, com. Păgăraș), J. J. 175~~

Trecare nevastă
ălară de a distai
STANCU, D. 70.

Pe un' se termină moșia beinului, a din
Vădastra. P. DUMITRIV, B.F. 26/30. Să
păzească curtea Măriei-Sale, a dela
Vladomira. id. ib. 80.

Când veni drăcoaică a bătrână... in-
dată pricepă... STĂNCESCU, B. 36. Ale trei fete cöseau de nouă ani. id. ib. 85.

[In casă] ședeă
numă? o babă cu fata ei ha frumoasă. POP. [?],
ap. HEM. 14.

(Servește la formarea superlativului din compa-
rativ) Se-făcuse fata [ca o] ...zină, mzină, ...ca zina
a mai frumoasă ș'a mai fără cusur. STĂNCESCU,
B. 45.

Expr. Al-mai-rău = zmeu (v. rău).

In
(superstitiu)

Ăl-de-pe-scorbură = dracul. RĂDULESCU-

CODIN, I. 300 (Substantivează
adjective),

Căci de, ori ce s'ar zice, fiu îi era și al mic.
ISPIRESCU, L. 36. A trimis doamna de
sus la a de jos, să-i dea cusătură fără împunsă-
tură? [Scrisoarea] GOROVEI, C. 341.

Păi, da el n'are
[Bilet] ăl de-afară
DUMITRIV, B.F. 7.

N.B.
drepte

Fata
ai dela moară... Ai mare
ori ai mică. JAHRESBER. V 177.

Id. ib.

Noi juni Cu ai bătrâni țesirăm
la câmpul mare. TEODORESCU, P. P. 139. Am o her-
ghelie de cai: ai slabi sar gardul, ai grași cad jos.
[idem] 208. Nici ăl de
sus nu intră în placu tutulora. ZANNE, P. VI 647.
Al sătul gândește că nu mai flămânzește. id. ib. IV 113

In
(superstitiu)

Expr. Ale sfinte și
frumoase = ielele. Cf.
sfânt, frumos.

[și: al.e]

Se găsește și forma aspirată hăl care a putut primi după analogia lui *cel* = *acel* proteza unui *a* : *ahăl*. Cantemir numește forma *ahela* = *ahăla* „muntenescă” („valachice”), ap. HEM. 544. Se declină: la masc. *ăl* (*hăl*, *ahăl*, *al*), *ălui* (*hălui*, *ahălui*, *ălui*), *ăi* (*hăi*, *ahăi*, *ai*) sau *ei* (*hei*, *ahăi*), *ător* (*hător*, *ahător*, *ător*). La toate formele acestea se poate adăoga adverbialul *-a* : *ăla*, *ăluia* etc.; în loc de *ahăia* se găsește și *ahăia*. MĂNDRESCU, L. P. 219. — la fem. *a* (*ha*, *ahă*), *ălei*, (*hălei*, *ahălei*, *ălei*) sau *ălei*, *ahălei*, *ahălei*) sau *ălii* (*hălii*, *ahălii*) sau *ălii* (*hălii*, *ahălii*) sau *ăiei*. JAHRESBER. VII, 53., *ăle* (*hăle*, *ahăle*, *ăle*) sau *ăle* (*hăle*, *ahăle*), *ător* (*hător*, *ahător*, *ător*). La toate aceste forme se poate adăoga adverbialul *-a* : *ălea*, *ătora* etc.; din *a* (*ha*, *ahă*) + *-a* s'a născut *ăia* (*hăia*, *ahăia*). În Transilv. se găsește pe alocuri și *ai* în loc de *a*.

(cf. și *ăilaltă*, fem. de la *ălalalt*). Forma aceasta s'a născut din *ăia*, după tăierea finalului *-a* (în loc de *-ia*).

— Pentru etimologie v. al.

[cf. BUL. FIL. XI-XII 304]

~~Al, A pron. art~~

ĂLA, ĂIA pron. v. ăl.

ĂLA, ĂIA pron. v. ăl.

nu

ĂLĂ s.f. (Mitol.) Monstru popular
cu diferite atribuții (aduce furtună,
grindină, îngheț sau diminește
său oamenii etc.); balaur. Cf. halime, halui

JAHRESBER. III

Ire
Hib.

H 19/1

la

Ală — Drachen, Ungeheuer, auch Alpdrücken. JAHRESBER. III 313. Despre vânt, se crede că este o hală, sau balaur mare, care suflă... pe o nare. (Mădăraș, comit. Caraș-Severin), ap. HEM. 679. Baba a avut 3 nepoate de tot frumoase, pe care ea bine le-a păzit, căci ea bine a știut că hala în multe chipuri prefăcute umblă după ele, ca să le apuce. MARIAN, SE. II 46. În Ungaria Văzura venind către dinșii o hală în chipul focului. TICHINDEAL, F. 19. În România Balaurii, care aici se mai numesc și ale, sânt crezuți de popor a fi niște duhuri rele, ce se fac pe cer în timpul ploiei... Locul unde se bat zele și localitatea alei celei învinse sânt supuse furtunei și sufăr mult de grindină. (Plănița, în Dolj), ap. HEM. 678. În Transilv. Când se împiedică curcuberea sângelui în părțile foalelui, se naște în om așa zisa apăsarea (incubus) sau cum îi zic oamenii noștri călărarea halelor sau a dracilor, pentru că visează că halele sau dracii îi călăresc. VASICIU (1830), ap. HEM. 679.

[Si, cu aspirație: hală.] Cf. halime, halui.
— Din sârb. ala și hala, cu același sens.

li
/a

[Si: hală s.f.]

ALABABŪLĂ s. f. v. arababură.

ALABABŪRĂ s. f. v. arababură.

ÁLA-BÁLA subst. invar. (~~Nimic~~ ¹⁰).

(În expresia:) Ce mai ala-bala? = a)

~~Be~~ Be mai e nou, ce se mai întâmplă,
ce se mai petrece?

H de

Un țigan... se
dusese să vadă, ce mai ala-bala pe la plăcii ce
stau ~~pe~~ pândă. ISPIRESCU, L. 202.

Domniță, ce mai
ala-bala cu lumea de pe tărâmul vostru? Nu se
mai ceartă? DELAVRANCEA, s. 92; b) ce 5

~~Be~~ Be mai nu-alta, ce
mai încolo-încoace, ce mai
atâta robă, ce mai tura-vura?
Ei, ce mai ala-bala, facem
târgul?

2°. 羣 (In formulele recitative ale jocurilor copilărești) *Ala-bala, portocala...* (cu varianta: *Una-atta, portocala*). TEODOR-RESCU, P. P. 194.
— Etimologia necunoscută (cf. *alandala*).

V, cu înțeles neprecizat

ALABĂSTRU s.n. (Min.) Varietate de gips cu aspect de marmoră albă, străbătută de vîne transparente; se întrebuintează la confecționarea obiectelor de ornament.

Câte o dată cristalele gipsului sînt foarte mici și lipite unele de altele, încît substanța înfășoază aspectul unei mase compacte și translucide. Sulfatul de calciu poartă atunci numele de alabastru. PONI, CH. 203.

Sfinxi pe socluri
de alabastru...

Spodihuesc ... printre
flori de trandafir.
MACE DONSKI, O. I. 103.

Dulce e vicata în
săli de alabastru,

(d. i. c. 142.

Alate le cunos-
cu table de zah
pe una [= din mese]
și o amforă de
alabastru ... pe alta.

Sedoniu, 2.

185/21

SADOVEANU, Z. C. 285.

H săi

Fig. Alabastrul lacrărilor. MI-
NEUL (1776), 42. [Părul] căde în bucle undu-
ioase pe umeriile de alabastru. C. NEGRUZZI, I 226.

1u 1a

Alabastrul frunții sale
[de visului] întru-
truneste cimi în nab
Macedonski, O. I 162.

1 (Rar, numai la pl.) Diferite feluri
sau obiecte de alabastru.

[Pl. - bastuni. | Si: (învechit)
alavăstru s.n.]

- N. Din lat. alabastrum.

¹ ²
ALAC s.m. (Bot.) Triticum spelta.
Soi de grâu puțin productiv care
se cultivă mai ales în regiunile mun-
toase. ~~XX~~ PANTU, PL.² La căpătâiul
lui, adzămă de alac și cană cu epă.
DOSOFTEIU, ap. HEM. 664. Făina obli-
nută din grăuntele de alac este albă
frumoasă. PANTU, PL.²

2° Orz de toamnă. Alacul e mult
roditoriu, slujește în locul ovă-
sului. ECONOMIA, ~~152~~ Alac este
tot un fel de orz, care se face
cu câte două fire îngemănate.
(topou, lasi), ap. HEM. 665. Sladina
furnicile ... peste o grămadă de
alac. COȘBUC, AE. 76/8. Păsărică
din alac, Nu mă blăstăma să zac.
MĂNDRESCU, C.P. 33X

H 52/21.

14

3°. (Ca pl.) Spice (sau fire)
de alac. Foaie verde trei alace.
IARNIK-BÂRSEANU, D. 143, cf. 193,
312.

[Pl. -lace.]

- Etimologia necunoscută.

Cp. magh. alakar idem.

ALAC² adj. m. v. alaciu².

ALĂCIU² s. n. (Regional)

Pământ alburiu; podzol. PO-
RUCIC, E.

ALĂCIU, -CE adj. 1°. (despre vite)

Pestrit, bălțat. (Substantivat, adesea
ca nume propriu) (Nume de) vacă cu
părul suriu spre cap și spre coadă,
iar la mijloc negru (MARIAN); ied sau
câine alb și cu pete negre. HEM. II,
A. XI.

~~A. XI.~~ Fig. Asta-i lumea cea a-
lace, Face omul cum îi place.
MARIAN, D. 30.

2° (Prin confuzie cu alac s.m.,
ca nume de bore) Care seamănă la
păr cu spicul alacului. Cf. HEM.
668, MARIAN. [s: alac adj. n.]

- Din turc. alaca, pestrit. După
șio. II, a, 14 din tătară. Cf. alagea.

ALĂCŪSTĂ s. f. (Entom.) v. tăcūstă.

ALAGEA s. f. Stofă vărgată, țesută
din fire de in și de mătase. O specie
de alagea. Doc. (≅ 1716), ~~Beaș~~. Sti-

H, ap. HEM. 669.

| a

| a

| e

harium dă alagea albă...; proco-
vete dă atlas alagea. Doc. (≅ 1739),

ap. ~~H. HEM. 669~~ ^{ib.} Alagele și alte țesături
și alte mărfuri. DIONISIE,
C. 182. Un antereu dintr-o alagea
de mătase. URICARIV L, IV 134/12.

Alagea de Trăst. FILIMON, C. II

599. Expr. A-și căpăta alageana,
a păti vreo alagea = a/păti, ~~uno;~~
~~reputată~~, a se păcăli; le să facă

el ca să iasă de acolo? Să'ntrebe
nu-i venea la socotcală ca să
nu păti vreo alagea. ISPIRESCU,

ap. HEM. III A. XXII, cf. L. 12.

| sian

| e

Sim aștepta
nile sale

[Pl. - gele. | Și: halageá, (dial.)
alăgeá s. f.]

- Din turc. alağa numele
unei țesături de mătase vârgată.

ALAGICĂ s. f. = alagea

Cămpșuică | e
frumuseică, de -alăgică, cu
urzeală de urzică. MARIAN,
NV. 351. Cu rochita de ala-
gică. SEZ. IV. 224. [Și: (Dial.) alăgeică s. f.]

- De la alăgea cu schimb
de sufix, prin analogie cu
viorea, viorică etc.

ALAIU s.n. 1° (Început)
bortegiu, suită aliativă
din domnitori și ofițeri
care în timpurile sau
întovărășeau pe domnitor.

Căpeteniile
ostirii

Alaiu = petrecanie, tocmală de oaste, sicuire.
CANTEMIR, IST. 7.

N.B. Septe!

Au încălecat cu alaiu domnesc. NECULCE, ib. 269/35.

I-au ieșit boierii
țării și cu slujitori și cu tabulhanăoa țării, de
i-au făcut alai, după obicei. N. COSTIN, LET. II, 99. 199/32.
Când s'au apropiat de Iași, i-au ieșit toți boierii și
caimacamii cu alaiurile înainte. E. KOGĂLNICEANU, ib.
III, 217.

H 217/15.

Iară la șapte
ani a domniei sale au trecut prin Moldova un sol
leșesc... la Împărăție, și l-au trimis Abdi-Pașa până
la Ștefănești cu două steaguri de lipcani petre-
cându-l, iară Mihaiu-Vodă n'au trimis înaintea
lui nici un alaiu, ce numai pe căminarul Alexan-
dru cu slugile sale. AMIRAS, LET. III, 130/17.

Intrând în București cu mare halaiu și sezând în scaun. DIONISIE, C. 166.

Eu obicei: nutil alaiu și cinste. ZILOT, CRON. 66.

S'au gătit cu halaiu mare, de au ieșit înaintea Turcului. MAG. IST. 307/3. ^{Adona zi ora} paradă domnească... Câte un zapciu... opreă carele, să nu se vâre, până după trecerea „alaiului”. C. NEGRUZZI, I. 29.

Ea-i mireasa unui craiu și se duce cu alaiu, Peste munte, peste plaiu. ALECSANDRI, P. II, 51.

Îi petrecu cu mare cinste și alaiu. ISPIRESCU, L. 47. [Împăratul] le ieși înainte, cale d'o zi... Intrând în orașul împărătesc, alaiul se orându, astfel: întâiu veneș pedestrima, apoi calul lui Făt-frumos... id. ib. 197.

H1) In zina ocea era
La

/u
/i
/a

/i

Far iată că vara în năi
Apare în alai de crăia
NECULUȚĂ, T. D. 74

Alai = ordine de sătaie /
paradă militară turcească
pompa militară cu care
era noue domn.
C.V. III. 6.

2°. Multime mare de persoane, cortegiu la ce-remonii sau la părăși.

Dulce-i viața de isprăvniceasă! Când ieși la primblare, ai

alaiu pe lângă trăsură. ALECSANDRI, T. 503. Umblă pe drum cu alaiu și-acasă n'are mălaiu. PANN, P. V. I. 160. Și ca la mândre nunți de crai, Ieșit-a'n cale-ales alaiu. COȘBUC, B. 19. După ica, au făcut nunță cu alaiu mare. STĂNCESCU, B. 277. Alaiul de inmormântare su' dealul cu viile și Domnul răposat își găsi pacea netulburată... în necropola lui Radu cel Mare. IORGA, T. I. I. 15.

H 160/2.

/i
/i

L ...

T CH.

Femei si norod
Le fac [soldatilor]
alai.

MA C.V. 304.

Munta lui Figeo
trecea în plin
alein. SAHIA, U.R.S.S.
152.

Cu alai mare l-ai tușopra
la biserică Sfântului Nicolae.
PAS, Z. I. 35. Se accătuiau...
alaini, în funte cu preoți
și icoane. id. ib. 116.

- Cu mare alai
vine Năi Mai.
BANUS, B. 103

1a

Si cu alaiul ce-și
are, Pân la groupă-l petrece. TEODORESCU, P.P. 581

La Ten

1i

3° Sir de oameni, grămadă.

Această vâl-
mășală de care, de cai și de boi, care mugesc în
mijlocul câmpiilor, acest alaiu de moșnegi, femei,
bărbați și copii... DELAVRANCEA, S. 202.

Se spunea [doc-
torului] câte ceva
și el mormăia
și trecea mai de-
parte, cu alaiul.

[De oameni tineri
și de fete în ha-
late albe] în
urma lui. PAS,

Z. I 217. (Ironie)

Gloată gălăgioasă
(care se ia după cipeva)

Vână-
toarea... cu tol alaiul ei de ogari. ODOBESCU, III,
154.

Împreună cu [dădaca]...
am făcut alai un Re-
șu lui, petrecându-l
până la groză.
SADOVEANU, N. F. 170.

Cu alai de
lume adunată
de pe străzi, ho-
tul a fost dus
'la sectie. PAS,
Z. I 8.

4° Săzonut mare, scandal; ceartă mare cu vorbe
injurioase, gălăgie (COMAN, GL.)

Ca pe-o buf-
niță-o'nchjoară și-o petrec cu chiu și vai și se tin
de dinsa scain. Plină-i injurioara străută. De alaiu.
COȘBUC, F. 66. Necasta-acum îmi strigă: „Bărbate,
lemn și mălaiu”. Pruncii: „Pâne, mămăliță!” Îmi
zbiez toți și-mi fac alaiu. PANN, P. V. 20/6.
Făcându-i alaiu toți cîinii cu lătratul. id. S. I. 8/20.

cu
strănta ulcioasă

11/20/6

11/8/20

[Pl. ~~laie~~ și ~~laursi~~]

și: halaiu s.n. ♂

COMAN, GL.

— Din turc. alay idem. (Se găsește în literatura veche, luați din turcește, și termenii: alaiu-beiu, alaiu-ciaus, alaiu-top, care însă n'au fost niciodată uzuali în limba română.)

ALALAIIE s.f. v. halalaie.

ALALALT, AILALTĂ pron. v. ălălalt.

(N.B. drepte)

ĂLĂLALT, ĂLĂLĂ (pron.)
= celalalt. (Numai în texte cu colorit dialectal)
Aloralalt era nevăzut. DOSOFTEIU, V. S. 67. Făcând aloralalte praznice. idem. V. S. 39. Alalalte câte imi scrii... am înțeles. URICARIUL, XXIV. 445. Toți ailalti la un gând eră. MAG. IST. II. 135/18. Să cântăm acum cântecul ălălalt. N. REV. R. I. 169.

la lu
la

lans
la

Glăsulețu mien ar putea pătrunde
dă la un cap până la ălălalt al țării. JIPESCU, O. 21.
Ce faci cu etelante? (Brașov, com. Lăcea) Unu zice:
„du-m'afară!” Hălaltalt: „adă-mă iară!” MĂNDRESCU, L. P. 114. Imi intră
pe o ureche și-mi iese pe ailantă. ZANNE, P. II. 458.

Com. LACEA (Dr. Stalin).

n(și: cu

[Accentuat și: ălălalt, ălălalt, cu disimilarea lui
l) alalant, ălălant, ălălant (prin sincopare) și
ălălalt, corespunzător lui hălalt, hălalt, hălaltalt. Se
declină: alalalt, alui(a)lalt, ai(a)lalti, alor(a)lalti;
ai(a)laltă, aței(a)lalte și (ali(a)lalte), aletalte, alor(a)
lalte. Si: ălălalt, ălălalt, (cu disimilarea
— Compus din al(a) și alalt.

HREA

lc

lui lzn) ălălant, ălălant,
ălălant, (prin sincopare
ălălalt, ălălant, (cores-
punzând lui hălalt) hăl-
ălalt, hălălant pron.

Da'ee a tras teava
aialaetd. DUMITRIU, B.F. 27.
Dar ălălalt unde e?
id. ib. 60. Nu se termină
ei, oricâți ar omorî...
sânt de omie de omi mai
muchi ca ălălant.
id. ib. 154, cf. 155.

ĂLĂLALT, AILALTĂ pron. v. ălălalt.
ALALANT, AILANTA pron. v. ălălalt.
ĂLĂLANT, AILANTĂ pron. v. ălălalt.
ĂLĂLANT, AILANTA pron. v. ălălalt.

ALĂLT, -Ă (adj. pron.)

(Încechet, până în sec. XVIII)
Prima-
mala... păstrat până azi numai în compozi-
țiile: cestalalt (s. v.), ăstălalt (s. v.), celalalt
(s. v.), ălălalt (s. v.), care l-au înlocuit, și în adver-
bele: alaltăieri (s. v.), alaltăseară (s. v.) și alaltă-
măne (s. v.). În întâlnim până prin s. XVIII, ex-
primând pe un alt cunoscut = celalalt, un
alt cunoscut. Adj. Arată-se Mariei la
mormânt și alăltor muieri. CORESI, ap. HEM. 911.

nu corespunde
H pagina L de

(N.B. Drepte) + 1512

+ 348/7

de (numulă catră altălu
N. TESTAMENT 1648; numulă
la alaltă BIBLIA 1688)

Scuțați și voi și alaltii oameni, de vedeți și
priceapeți. VARLAAM, C. 112. Mai de mult preț eră
decât diamanturile și alalte avuți. MSS. (1695),
ap. HEM. 912. (În legătură cu anul însemnăză Br-
mător, vitor. Când fu la anul alaltii, au mănât
oameni la Athene. DOSOFTEIU, V. S. 151. Subst
Zicând catră alaltii, ce eră în cubie. idem ib.
152. (Neutra) Retorica, filosofia și alăltele. idem
ib. 164. (În legătură cu tot) Ei se mântuiră,
iar alaltii toți se necară. MOXA, 348. Vederea este
mai cuprinzătoare a lucrurilor, decât toate alalte
simfiri. CANTEMIR, HR. 104. Să ntoarcă ticătoși
La iad cu toate-alalte Limbi. CORBEA (1700), ap.
HEM. 912. (În corelație cu unul exprimă un raport de re-
ciprocitate) Urul alăltii, apuindu-se. COD. VOR. 163.

(N.B. Drepte)

L... HHH

Ter

H de /u
H 66

Du-te ~~la~~ te iartă cu insul și să lăsați greșirea
urului alaltă. CUV. D. BĂTR. II, 51. Când se vor fi
prea-nubind urulii pre alaltă... PRAV. MOLD. 158.
Cinci garduri era, fiindu-se unul de alalt. BIBLIA
(1688), 669.

[Se declină ca *alt* (s. v.), elementul dîntău al compoziției (*al*) rămânând neschimbat. Când accentul e pe terminație, *a > ă*: *alătăi, alătôr*. La gen. -dat. primește une-ori adverbialul -a: *Să nu avăm noi ascunsece trebuiaște alătora*. CORESI, ap. HEM. 911.]

— E lat. *ille + alter*, deci un „alter“ definit mai de aproape. Simțindu-se trebuința de a se arăta dacă cel ce e *alalt* se găsește în apropierea noastră sau e depărtat de noi, s'au adăugat pronumele (*a*)*cel, (a)**cest*, ceea ce a dat naștere formelor: *celalalt (ace)lalalt, ătalalt, alalalt, hătalalt, ahătalalt* și *ceatalalt (ace)atalalt, ăstatalalt*, dintre care cea dîntăi a primit cu timpul sensul lui *alalt* și l-a înlocuit.

H v2 /a H 58
H 58

ALALTĂIERI adv. v. alaltăieri.

(N. B. dește)

ALALTĂIERI adv. *Avant-hier*. Ziua care precede lui *ieri*. Va ucide pe aproapele său, neștiind pre dînsul mai înainte de alaltă ieri. BIBLIA (1688). Pre care alaltă ieri înălță cu laude până la ceriu, astăzi îl defaimă. ARHIVA R. I. 163. Să trăiască trei zile, cu cea de-alaltă ieri. CREANGĂ, P. 250.

H 129

H 129

Măi-ai părut
și mai frumoasă
alaltăieri când
ai apărut în sală
LIT. PETRESCU, T. II
225.

Su văzut moi
mite pecuri pe
Olt alaltăieri
peora. STANCU,
D. 108.

Su Coprefectul dela
Ploesti... alaltăieri fusese
misișafinal lui Aristocă.
PAS, Z. 51. Treccam pe
drum alaltăieri cu
căruta. DUMITRIU, B.F. 26.

Abortii de
ieri și alaltăieri

CAMILAR, N. 242.

Nu ai alaltăieri și nici ieri. Și nici azi dîmni-
neată. PREDA, J. 13.

Alaltăieri seară = *alaltăseară*. *Mai alaltăieri* = în zilele trecute. *Mai alaltăieri*, am trecut pe aici. ISPIRESCU, L. 9. | A nu fi de ieri, de-alaltăieri = a fi pățit, a avea experiență, a nu fi ageamiu. Doar nu-s harabagiu de ieri, de-alaltăieri, jupâne Ștrul! CREANGĂ, P. 115.

A nu fi de ieri,
de pufină vreme.

a nu fi

[Și: alaltăieri, alaltăieri adv.]

- Compus din alalt, -ă și ieri
(cf. ital. altrieri).

(N.B. Drepte)

ALALTĂMÂNE (adv.) = poimâne. Zic unii în loc de „poimâne”: alaltămâne + ~~peredlic, posteras...~~ Über-
~~morgen~~. LB.
— Compus din alalt, -ă și mâne.

ALALTĂSEARĂ adv. Seara
care premerge lui aseară;
seara zilei de alaltăieri.

N'ai văzut ce
a fost alaltăseară
la Garani?
CA. PETRESCU, T. II
191.

Budea... a plecat
de-alaltăseară. IARNIK-BĂRSEANU, D. 124. | Până
aseară, alaltăseară = până mai când era, până
de curând: „jusque à y a quelques jours”. Până
a-seară al-altă seară cu voi grăiți și de năpra-
snă-mi... sos!... moartă! OUV. D. BĂTR. II, 149. (XXXI).
[Accentuat și: alaltăseară (dial.) alaltăsără (adv.)]
— Compus din alalt, -ă și seară.

/i li

v (sec. XVI).
II. Și: (

/i

ALALTAIERI adv.

v (din Moldova).

1/2

mu

ALĂM s.m. (Învechit)

dare plătită fiscului (în seco-

lul trecut) de către locuitorii ~~Tătari~~ ~~dare care a durat~~

în Moldova aproape în tot cursul secolului trecut. împreună cu o altă numită „uzur” ambele plătite fi-soului numai de către locuitorii Tătari HEM. 682. Să dee... de pe oi și de pe alte bucate alăm, și să-și lasă să șadă pe locul acela. AMIRAS, LET. III. 130/7.

(N.B. Drepte)

[și : alăm s.m. CAOE]

- Turc. alym, tătărăște alēm

sau alym datorie, dare.

ALĂM s.m. v. alăm.

Bățara ... pendulului...
cu amarași de bronz și
flori de alamă umplăa
tăcerea. DUMITRU, BF. 48
Sus inelele de alamă
scântăină, alunecând.
id. 16. 57. Firibă de
alamă [a pendulului]
se țegăna în cutia
de lemn. id. 16. 72
cf. 137.

ALĂMĂ s.f. Aliaj
de cupru și zinc de cu-
loare galbenă, mai tare
decât cuprul și foarte
rezistent la umereală;
are numeroase întrebu-
șări în industrie. Cf.
PONI, CH. 253.)

H 46/13.

18 puște de alamă. N. COSTIN,
LET. II 73/41. Încățătură de a spăi arginturile i vase
de cositor i de alamă i de cioac. MSS. (1749), ap.
GCR. II 146. Crucea acea de alamă. C. NEGRUZZI,
III, 401. Un sfeșnic zdravăn de alamă. CREANGĂ,
A. 79.

Chelia luișelipeste
în roare ca o alamă
dela locomotivă.
SAMIA, N. 30.

Este-un cort... Cu făruse de aramă. Cu căr-
lige de alamă. TEODORESCU, P. P. 477.

2°. (La pl., în forma alămuri)
~~(La pl.)~~ Obiecte de alamă.

Bolidul călăie se
mişcă, săvâtos,
cu alămurii noi.
care nişter în
soare. [Locomotive]
SĂMIA, N. 29.

Instrumente muzicale de
alămă (trumpetă, corn,
helicon etc.). Cântecul
de jale al marşului
mortuar, vestet de patru-
zei de alămurii. AR -
DELEANU, V.P. 291. În
sgomotul amuzitor de
alămurii. G.M. ZAMFI -
RESCU, SF. N. I 281

Fanfara din grădina
oraşului continuă să urle.
Alămurile şi toba ei
se aud până în mahalale
şi dincolo de ele!

PAS, 2/29

[Pl. - lămurii.]

— Etimol. necunoscută. Probabil: ital. lama,
placă de metal, primit poate prin mijlocire sâr-
bească (lama, lim, tinichea).

~~ALĂMĂIE s.f. v. lămăie.~~
ALĂMĂIE s.f. v. lămăie.

ALĂMĂI vb. tr. Trans =
alămii. [Pres. ind. alămăiesc]
- derivat dela alămii.

ALĂMĂIOĂRĂ s.f. (Bot.) =

~~Amuzitor al lui alămurii;~~
guturie. [Pl. - coare.]

- Derivat dela alămăie
cu suf. - ioară.

ALĂMĂIȚĂ s. f. (Bot.) v. lămăiță,

ALĂMĂIU s. m., adj. v. lămăiu.

ALĂMĂR s. m., ~~Dinamit~~ Fabricant, lucrător sau negustor de alămării. [P. - mar.]
— Derivat din alămă, prin suf. ~~mar~~ -ar.

(N. B. Drepte)

ALĂMĂRIE s. f. Fabrică, atelier sau prăvălie de obiecte de alămă. | ~~Obiecte~~ de alămă, alămuri.

→ (Cantitate de obiecte)

Negustorii au vândut

tesăturile ... și alămăria

în GALACIION, O. I 261.

- Derivat dela alămar cu suf. -ie
(sau dela alămă cu suf. -ărie).

ALĂMĂS s. n. v. alomas.

ALAMBIC s. n. Aparat de distilare, cazan pentru fabricarea spiriturilor.

Izvoarele Nilului... atâția munți trecând și atâtea pietri strămpte pătrunzând, materia cea groasă... ca printr'un limbic se lămurește.

CANTĂMIR, 157. 140.

Distilațiunea se face într'un aparat nimit alambic. PONI, F. 134.

Elaborării

... să și o proame

[tuica] dela mura.

cea mai curată, cea

mai igienică, din

alambicurile reînno-

ate de minister

ULIERU, C. 80.

→ Ⓟ

⊕ ← [Pl. - bice și bicuri.] Și:
(învechit, cf. ital lambicco, u-gr.
λαμβικός) limbic s.n.]

- N. din fr. alambic idem.

ALAMBICĂ v. I. A trece
prin alambic, a distila cu
ajutorul unui alambic. |

(mai des) Fig. ^v A face subtil,
a complica, a obosi prin prea
multă rafinare. Oratorii
care și alambicează.

ideile cad într-un for-
malism gros și obositor.

[Pres. ind. alambicez.]

- N. din fr. alambiquer.

ALAMBICĂRE s. f. (Numai
la Fig.) Complicare, rafinare
în gândire și în expresie. Alam-
bicarea și excesul de formalism
sunt ^{unele dintre} caracterele culturii de-
cadente burgheze. [Pl. - cări.]

~~Abstract verbal al~~
- ~~In finitumul lui~~ alambica.
~~devoluit abstract verbal.~~

v (despre idei,
expresii etc.)

~~v despre idei, stil,
expresii etc.~~

ALAMBICĂT, -Ă adj. (Numai la fig.) ~~Complex~~ (Prea) rafinat, (excesiv de) subtil.

Inaintea de a fi judecatorilor prin Rezoluție, murșă alambicată, formalistă... a fost condamnata de însuși auditoriul CONTEMPORANUL, s. II, 1949, nr. 120, 121.

Citirile arată o citare fată de o poezie prea alambicată. VITNER, CR. 97.

Stil alambicat.

- Participiul lui alambica ^{cu} ~~devenit~~ ^{valoare de} adjectiv.

ALĂMÍ ^{Trans.} vb. IV. A acoperi un obiect cu un strat foarte subțire de alamă. [Prez. ind. alămesc.] ~~Si: (rar) alămii,~~ alămăi vb. IV.]
- Derivat delr alamă.

ALĂMÍRE s. f. Acțiunea de a alămi și rezultatul ei. Alămirea este una din cele mai dificile operațiuni de galvanizare. ORBONAȘ, MEC. 450, cf. LEG. EC. PL. 291. [Pl. - mări.]

- ^{Abstract verbal al} ~~Infinitivul~~ lui alămi. ~~devenit~~ ~~abstract verbal~~.

ALĂMÍT, -Ă adj. Ferecat
cu alămurii, acoperi cu un
strat subțire de alămuă, înflat
cu alămuă.

Pis-
toale alămite. TEODORESCU, P. P. 298. Cușite ală-
mite. SEVASTOS, C. 270.

~~[Si: alămuit, -ă adj.]~~

- Participiul lui alămii ^{cu valoare de} ~~alămuit~~ adjectiv.

ALĂMIU, -IE adj. Se
culoarea alămii. ~~cf~~ HEM.
688.

- Derivat dela alămuă
cu suf. -iu.

N.B.
drepte

(Învechit.)

ALĂMÓJNĂ s. f. ^{funcțiune} Pomană. Du
prescorea la besăreacă și alămojna. CUV. D. BĂTR.
II, 51.

- Din ^{sl.} palcosl. almužino (poate prin mijloci-
rea ~~sl.~~ alamizna), care vine din grec. ἐλεημοσύνη,
toate trei cu același sens.

Umagh.

nu

ALĂMUÍ sb. IV. ^{trans.} ~~sl.~~ alămii.

[Pres. ind. alămuiesc.]

- Derivat dela alămuă cu suf. -ui.

ALĂMUÍT, -Ă adj. ~~sl.~~ alămuit.

- Participiul lui alămii cu valoare de adjectiv.

ALĂMURĂ s.f. (cu înțeles colectiv)

Alăturările pistoalelor sau puștilor.

Dar mi-i dor de

codrul verde, Unde huc pușca plină și străinul și se'nchină și se'nchină'n fața Sărutând alătura. PAMFILE, c. I. 269.

[Pl. - lătururi.]

- Singular refăcut de la pl. colectiv alătururi.

ALANDĂLA adv. Fără socoteală, la întâmplare, neînțeles, confuz; fără cap, fără rost, spulberat (VAIDA).

[fără nicio noimă]

Toate merg alandala. IANOV, ap. TDGR. (Mai ales în legătură cu „a vorbi, a grăi a striga”).

Un călugăr... bătrân de-și ridică pleoapele cu surcelele și spune alandala din gură. ISPIRESCU ap. HEM. 676.

[J] mi răspunzi alandala C. NEGRUZZI, III 177/131

Nu aș! Voi strigați halandala! Luați-o toți împreună. I. NEGRUZZI, IV 476.

Citind această observație a lui C. Nille, d. Sphinx o caracterizează prin cuvintele: „alandala” GHEREA, ST. CR. I 21. Expr. A vorbi alandala coconare (sau cucunari) = a spune prostii,

1a
1a

1a
1a
11 77

a spune tot ce-i trece
 cuiva prin minte, a vorbi
 fără rost. DDF. [~~st~~: Accentuat și álăudala.] și:
alantála, halăudála adv.]

— Din n.-grec. *ἀλλὰ ἀντ' ἀλλὰ*, unul în locul
 altuia. PHILIPPIDE, ~~pl.~~ 80, 146.

Hem

ALĂNGĂ s. f.

↙ În fă de mărăcini sau leune prin care au
 crescut curpeni ori aguridă. COMAN, GL. [pl.-lânge.]

ALĂNGĂR s. subst. ~~vită de vie~~

Vită de vie. PANTU, PL?

(N. B. drepte)

ALANTOIDĂ s. f. (Biol.) ~~Allantoide~~ Mem-
 brana embrionului la vivipare, sau la oviparele cu
 respirație pulmonară.
 N. din fr. (~~gr. ἀλλοειδής, din ἀλλοειδής, μετ.~~
 și ~~ἀλλοειδής~~ formă) ~~allantoide idem~~

— N. din fr. allantoide idem.

Minte
 sub
 halange,
 halinge
 Day

5/2 mai întâi
 halange
 halinge

ALĂPTĂ vb. I. Trans. și refl. (= peste)

A hrăni un copil la sân până la
întărcare; a lăpta, a da să mănă.

Copilul... simte trebuința de a
doar și numai după vreo trei
ceasuri se alăptează pentru
întâia oară. BIANU, D. S. 27

Cine s'alăptează
scârțecul pruncuții
uitat în război?
BENIUC, V. 75.

Pentru ce-l cauti? întrebă o
femeie care și alăpta prun-
cul. CAMILAR, N. I 242. | Abso-
l. Este important de știut regi-
mul pe care trebuie să-l ur-
meze femeia care alăptează.
BIANU, D. S. 27. [Prez. ind. alăptea.]

- N. după fr. allaiter.

ALĂPTĂRE s.f. Acțiunea
de a alăpta. Dacă este în ne-
putință ca mama să hră-
nescă copilul, el este în-
credințat spre alăptare unei
doici. BIANU, D. S. 29.

- Abstract verbal al
Infinitivul lui alăpta.
devinut abstract verbal.

ALĂPTĂT s.u. = alăptare.
Alăptatul unui sugar du-
reză aproape nu are.

Abstract verbal al
~~- Participiul~~ lui alăpta
devenit abstract verbal.

ALARMĂ vb. I. *Trans. și refl. (= pavo).*
A da alarma, a chema la armă
(cu corp de soldați etc.) Azi noapte
a fost alarmată întreaga gar-
nizoană. | *Fig. (cuși adesea refl.)*

A (se) speria, a (se) ucliniști de o
veste rea, de auzirea unei
primejdii, a fi cuprins de panică.

*Încăpuierea lui îi înfășoșază pri-
mejdii, tablouri fioroase, al căror aspect îi alar-
mează conștiința. VLAHUȚĂ, D. 228. Răposatul s'a
sinucis. Episcopul și arhiepiscopul s'au alarmat.
DELAVRANCEA, ap. TDRG.*

Se vor alarma nemții. - JAR, E. 69.

[Prez. ind. alarmez.]

- N. din fr. (si) alarmez idem.

In fond alarmat el...
nu trebuie să se alarmeze
nimic. - SAOVRANU, N. F. 175.

ALĂRMĂ s.f. Semnal
de chemare la armă, de
vestire a apropierii dus-
manului ↑ clopote de-alarma

; (E. garnizoane, cantonamente, tabără) Semnal dat pentru strângerea trupeii pe locul de adunare, ~~cu~~ echipamentul și munitia de război. ~~Se~~ se ~~da~~ da ~~la~~ la ~~alarmă~~ alarmă în tabăra noastră.

Răsună răgușit. EMINESCU, P. 122.

Prinăvara asta
mi se pare ca o floare
reagă - în forma
unei trambule de
alarma... SAMIA,
N. 64.

Gornisti: Dăbură alarma.

Țau a
sună

Expr. A da alarma =
a anunța o primejdie
prin diferite mijloace.

An discutat... cu el... în
noaptea când se dădea alarma.
CA. PETRESCU, T. III 488. Pela
ceasul amiezii... se dădea
alarma. CAMILARU, 196.
El a dat alarma
pentru foc. DAVIDOGLU, M. 93.

Doa lăini... simt cât de
mare e primejdia și...
dau alarma, plângând
Andelung. BOGZA, C.O.
345

1 Alarma (aeriană) = semnale
(date de clopote, sirene etc.)
care anunță ~~o~~ un atac
aerian inamic. La Toulon
s-a dat alarma în noaptea.
ZIARELE. În momentul când
avioanele străine au trecut
granița, pe întreg terito-
riul țării s-a dat alarma
aeriană.

1 Fig. Neluiste, panică.

Figurinimi traduse
foarte discursiv alarma
ei [a soției lui]. I BRĂI-
LEANU, A. 133.

[Pl. - alarune.]

- N. din fr. alarune idem.

ALARMĂNT, -Ă adj. Care
alarmează, neluistitor, in-
grijorător. De ce oare acest
simptom alarmant? BACOVIA,
O. 240. Au sosit știri alar-
mente. Starea bolnavului
e alarmantă.

- N. din fr. alarmant idem.

ALARMĂRE s.f. ^{Acțiunea} ~~Paștal~~
de a alarma și ^{rezultatul} ~~urmasa~~
lui; panică. Figura lui
lui a exprime ... de alar-
mare. VLAHUȚĂ, D. 329. [Pl.
-mări.]

^{Abstract verbal al}
- Infinitivul lui alarma.
~~devine abstract verbal.~~

Acțiunea romanului
incepe cu vestea
alarmantă a apariției
unor trupe ale inter-
belici oșilor. lor. ȘOANȚEA,
1951, nr. 2178.

Privirea aceasta
urmărea alarmată...
Fiecare fântână a
ușilor. PHS, 2.1.157.

ALARMĂT, -Ă adj. Speriat,
neliniștit, îngrijorat. È un om
vesnic alarmat de cele mai
mărunte întâmplări. (In func-
țiune adverbială) Varidos se re-
peri... și izbucni alarmat. JAR, E.
176.

- Participiul lui alarma ^{cu}
~~devenit~~ ^{valoarea de} adjectiv.

ALARMIST, -Ă s.m. și f., adj. 1° ^{Subst.}

Persoană care răspândește știri
alarmante, care exagerează
amenințarea ~~unei~~ ^{privejdie}
sau o 'veste rea'. Partidul
dădu o ripostă hotărâtă alar-
mistilor și capitulaunților.

I. P. C. (6) 362. - Sunt temeri
că epidemia se ^{va} întinde.

Nu și-a și trimis familia
din oraș. - Nu te lua după
el, e un alarmist.

2° Adj. Care sperie, care
produce panică; alarmant.
Știrile lui sunt totdeauna
alarmiste.

- N. din fr. alarmiste idem.

7 care împrăștie
știri false
(cu scopul de
a produce panică).
~~sau desordine~~

68
nr ALĂȘ, s.n. (Transilv.) 1.
(Arhit.) Schelă, piedestal. VAIDA.
"Zasc" se cheamă un alas mai
înalt. LB.

2°. Adăpost pentru vite
VAIDA. | Alasul firezului =
acoperimul ferestrei (= ^{nr}
gaterului). Com. BĂJĂNICĂ
(Târcăuța - Bihor)

[Pl. - lasuri.]

- Din magh. állás ibem.

ĂLĂȘTEU s.n. v. helesteu nr

ALĂȚ s.n. (^(Regional) ^(cu înțeles colectiv)
~~Grăial de Est~~)
Dependințele gospodăriei:
curte, grajd, sopron etc. PO-
RUCIC, E. 68. [Pl. - țuri.]

ALĂTRĂ vb. I. ~~v.~~ lătra.

/i

ALĂTURĂ vb. I. ^{Trans.}

A pune unul lângă altul,
a pune alături.

/a

H 654.

Șapte buți alătură... Și din gură iar strigă... „Care mi
este mirele... Ca să-mi saie buțile?” TEODORESCU,
P. P. 1855.

H 22

2° Refl. A se hotărâni,
a se învecina.

Loc[ul] se alătură
în cap cu locul dumisale. URICARIUL, VII. 24

3° Refl. A (se) apropia de ceva.

/i

/a

La ale mele curinte alătură-ți ure-
chi! BIBLIA (1688), ap. TDRG.

El
cercă a se alătura de pom, dar pomul îi zise: „Nu te
apropia de mine!” ISPIRESCU, L. 125.

Acest caic... întâmpină mare
greutate a se alătura de corabie. DRĂGHICI, RH. 1

Pe murgul că mi-l
scotea... Cu frâul mi-l înfrâna. La scări mi-l ală-
tura... Pe murgul încăleca. POP., ap. HEM. 689.

Mihnea Vodă
nu-l crede. Ci de geam s'alătură. La cărți se uită.
TEODORESCU, P. P. 475

/a
/a
/a
/a
/a
/a

N.B. Respectiv! Cursiv!

/a

/a

/a

Si tu mi te ală-
turi cu umărul,
fierbinte. STANCU,
C. 103.

4° ^{Trans.} A adăuga, a mai pune încă.

Încă ală-
turând Drăgăstosul glas ce are, Ca mai mult să
placă vrând. ALEXANDRESCU, M. 286.

Zidurile... din dreapta,
...după părerea mai multor arheologi, au fost ală-
turate mai apoi. BURADA, ap. TDRG.

1 (Reperitor la documente, acte etc.) A anexa.

Pe lângă acel memorand alăturasem și un proiect
de manifest. GHICA, ap. TDRG.

/i

5° Trans. și refl. A (se)
 împreună, a (se) însoți,
 a (se) atasa.

Alăturând lângă sine și dăruianii cei de la Munteni.
 M. COSTIN, LET. I, 315/4. Cui te alături? BIBLIA
 (1688), 373. Făcea mereu... oaste din adunătură
 de... oameni blestemați... iar în sfârșit o alătură
 cu oștirile rosești. ZILOT, CRON., ap. HEM. 690. Cu
 Constantin Aga Bălăceanul mai pre urmă se alătura-
 se. MAG. IST. II, 136/32. I-au stricat acei greci blăsta-
 mați, alăturându-se pre lângă dînsul și șezând tot
 cu dînsii de se sfătui. NECULCE, ~~189~~ II 400/14.

la
 Li

Hib. la

Damenii mă urmăresc
și-acum.
 As vrea să cunoșc
ca ei
toate lucrurile pe
numele lor și'n drum
larg, să-mi alătur
pașii de pașii lor
greci. ISANOS, J. L. 16.

Un ucenic de la noi
 se alătură de mine și
 mă însoțește să fug.
 SADOYEANU, N.F. 106.
 Nu ne-am putut opri
 de a ne-e alătura
 unui strălucit scriitor
 și filosof al Franței,
 Julien Genda.
 VITNER, CR. 58.
 Fără înțelegerea muncitorilor
 și intelectualitatea...
 se alătură poporului.
 id. ib. 92.

~~Si tu miște alături~~
~~cu unii și filibusti.~~
 STANCU, C. 123.

Tratatul... prevede asi-
 stenta mutuală între
 părțile Contractante și
 eventualitatea repetării
 agresiunii... oricui țară
 ce s-ar alătura Germaniei
 GEORGHIU-DEJ, R.P. 8

- Impreună... vom
 rosti Sender
 alăturându-se
 convoiului
 CANILAR, N.F. 87.

6° Trans. și refl.
 față, a confruntă, a compara, a asemăna.

Omul se alătură cu dobitoacele cele fără minte.
 și se asemăna lor. BIBLIA (1688), ap. TDRG.

Alăturează-le: duhul și chipul de
 cărmuire, și-i vede... KONAKI, P. 29. Îndreptările
 sale... să le alătureze cu dovezile lui. PRAVILA (1814),
 12. Paiele nu sînt toate deopotrivă hrănitore, și, de
 le vom alătura cu fânul, vom vedea, că unei vite, spre
 a fi hrănită așa, le bine ca cu una sută de oca de
 fân, îi trebuie 214 oca de paie... I. IONESCU, C. 223-1

III a
 L...
 12/23.

H / N/S. (Wspitiat!)

H nu corespunde pag

la

H 223/28.

[Prez. ind. alătur și alăturer.]
 - Derivat dela învechitul alature (= alături)

9 comparare.

ALĂTURĂRE s. f. Punere alături. Corepondență, potri- vire. (← →)

Am făcut această
alăturare poate
pentru că ei pretui m
în egală măsură.
VITNER, CR. 57.

Ce
asemănare și ce alăturare are! CANTEMIR, IST. 108.

În alăturare = asemănat cu, comparativ cu: Pământul Moldovei era mic și sărac, în alăturare cu mărimea și arăria Munteniei. HASDEU, I. C. 3.

fata de /a

[Pl. -rări.]

Abstract verbal al

- ~~Funcționalul~~ lui alătura.

~~Derivat abstract verbal.~~

mm

ALĂTURĂȘ, -Ă adj., s. m. ~~s. f.~~

1°. Adj. Apropiat, alăturat, așezat lângă (sau în apropiere) de altul. Cal alăturas = cal înhamat în cettan, sau legat numai cu un căpăstru (fără a fi înhamat) la stânga sau la dreapta celor doi ^{caii} dela roată sau a celor înaintași.

2°. (Învechit) Deciu cu moșia.

Să se înceapă sforirea din semnele răzasilor ceale netăgăduite, sau dintr'ale alăturasilor cu aceeași și celorlaltii. CARAGEA, L. 18-7

H 8/13

[Pl. -rași.]

- Derivat dela învechitul
alature cu suf. -as.

ALĂTURĂȚĂ *adj., adv. 1°. Adv. Pus alături*

H 155.

In balada mioarei găsim alăturate cu niște ziceri provenite de la Români din Tesalia... numiri locale. ODOBESCU, I 218. Două late, Alăturate, și la capăt cârligate? (Foarfecel) GOROVEI, C. 115-116. Juvencuat.

(N.B. Drepte)

Stând într-o cameră alăturată, se apropiă de o ușă cu geamuri, prin care se vede în odaia stăpânei. C. NEGRUZZI, I 269.

Domni din țoile alăturate vorbeau cu aceste două femei. DUMITRIU, B.F. 161.

~~Adăugat.~~

Zidurile... din dreapta... după părerea mai multor arheologi, au fost alăturate mai apoi. BURADA, ap. TDRG.

2°. Adv. *Prexat, în anexă.*
Alăturat vă trimis o copie de pe diploma de licență.

- Participiul lui alătura cu *valoare de* ~~verb~~ *adjectiv*.

ALĂTURE *adv. v. alături.*

ALĂTUREA *adv. v. alături.*

ALĂȚURI *adv., loc. prep. și adj. I.*

Adv. 1°. (Exprimă un raport local)

Lângă (cueloa sau ceva), lateral (la dreapta sau la stânga).

Riga de verde și valetue de ver de mă prigonese, și alăturaea nouă se reflă. SAPOKEMANU, N.F. 8.

Care loc /aste alăturaea pre lângă locul mănăstirii lui Mihail-Vodă. MSS. (n. 1696), ap. HEM. 692.

Iar de-a stânga lui, alăturaea, și alt scaun fiind grijit pentru Domnul țării rumânești, șizul-au și Domnul cu dinsul alăturaea. GRECEANU (n. 1700), ap. GCR I 335-7.

Gloria te puse l'atâta înălțime. Cât n'aveai tu de-asupra-ți și-alăturaea pe nime. ALECSANDRI, P. III 253. [Pe tablou] alăturaea apare-un câmp de aspră luptă. id. III 4.

Să iertați, boieri, ca munta s'o pornim și noi alături. EMINESCU, p. 198.

H 335/6.

(N.B. Neapătat)

Alături [de fată]
locul era plin de co-
ceni și coji de dooleac
Copt. PREDĂ, I. 149.

9 (Precedat, uneori,
de prep. de)

1° La o parte (sau de o parte),
retras, izolat, singuratic. Nr. 1
Mos. Santa Stă. Alătura. DELA-
VRANCEA, S. 665

Fucau Rone și sârbe
în bătrână, ori
alături pe un maidan.
1945, 2. 1, 76.

2° (Exprime un raport
model) Unul lângă altul
(în poziție laterală), împreună
(cu altul sau alții). Purua
Arhi cai alătura. NECULCE, LET.
II 267/38. Si așa, tot alătura au
venit cu săutul. id. ib. 292/32.

Doi tineri mergeau
alătura, la pas. C. NEGRUZZI, I, 30. Braț și braț
pășeau alături. EMINESCU, P. 252. Mai dură încă
două case alătura, una la dreapta și alta de-a stân-
ga celei bătrânești. CREANGĂ, P. 3.

H se

H de

Vi se părea că luă și el
toiagul și alături
Că voi mergea să vă pădăscă
drumul.
DENSUȘIANU, L. A. 116.

Neoiță îl ajunse
din doi pași mari și
începu să umble
alătura. V. ROM. 511 nr.
12, 1950, 18.

Să stăm așa
alături, amândoi.
CAZIMIR, L. U. 86.

la

Sângele mi-l năbușă, Jós de pe cal că pică
și calul alătura. POP., ap. HEM. 692. Să am cuțit,
m'as junghii. Și pe ei alătura DOINE, 261.

la la

Trec feciorii Du-
nărea, Trii și patru alătura. ib. 25.

II. Loc. prep. ~~Precedat sau~~
 (Variat de prep. cu, de) 1° (Ex-
 primă un raport local) Lângă,
 pe lângă, aproape de, (pe
 un drum) paralel cu.

Lu
 Lută

La

H cu
 1 cu

1°. Expresia un raport local. Au mers alături cu
 țara ungurească. NECULCE, LET. II. 240. Alătura
 cu dînsu [era] un pom vested. PANN, E. II. 12. Glon-
 țul treci alătura cu capul tînarului. C. NEGRUZZI,
 I. 21. Turturica s'a pus alături cu dînsul, pe o cracă
 verde a stejarului. ODOBESCU, III. 35. Furca căzi
 alături cu ea. EMINESCU, N. 9. Alătura cu casu
 socru-tân este o căsu tîpilată. CREANGĂ, P. 170.

Vi se părea că lău și el
țoiagul și alături
cu voi mergea să vă păzească
drumul
 DENUSIANU, L.A. 116

Alături de el
doamea Levi.
 SAHIA, N. 106.

Cel cu faclia era în
 frunte, iar alături de el
 era un ofițer. PHS, Z. 1, 67.
 Alături de el îndrăcne
 strigă: Oa' la Tribunal
 lu mergem? DUMITRIU,
 B.F. III.

Ală-
 tura cu drumul Ară badea cu plugul. DOINE, 207

2° (Expresia un raport
 modal) Împreună cu, dim-
 preună, în același timp,
 asemenea, tot astfel, la-
 alaltă

li

Lucrând viile ală-
 turfa cu alți lucrători. DOSOFTEIU, V. S. 151

H 511.

gropară alătura cu cuconii ei. id. ib. 712.

Dându-se
 pe din deal vîntorii alătura cu catanele, au înce-
 put a da din sînețe. MUSTE, LET. III. 168.

H 68/21.
 Teor

Alătura cu această... civilizație... robia și
 proprietatea mare trebuia să producă stricăciunile
 lor. BĂLCESCU, M. V. 62. Corespondența urmată
 prin ascuns... o întrefineț alătura cu cea oficială.
 SLAVICI, ap. JAHRESBER. X. 610. Când îl
 văzură... venind leafăr alătura cu o soțioară... îl
 primiră cu mare bucurie. ISPIRESCU, L. 48. Se-
 verinul dară nu se mai menționează, ci numai Al-
 masul alături cu Mehadia. HASDEU, I. C. 27.

la

Poporul nostru eli berat
de către Armata Sovietică...
a porunit, alături de
Uniunea Sovietică, răz-
boiul just împotriva
cotropitorilor hitleristi.
 RUSSU, INTR. 7 ←

Să-ți explic obee se duce la bălă să
primăia festă, alătura cu țigani, SAOO.
 VEANU, NF. 44, ~~77~~. Când va veni timp
revoluției sociale, atunci țărăimea
va sta și ea alătura cu noi. id. ib. 109.

Mi-am culcat capul pe lutul străbun
alătura cu alții. BENIUC, V. 27. cf. 88.

D. g. Călinescu... este alătura de
lupta maselor populare. VITNER, CR. 109.

Alătura de ... [mici proprietăți țărănești]
există la țară elemente capitaliste.

GEORGHIU-DEZ, R. P. 29. cf. 42. În
fiecare acțiune muncitorească... Uniunea
Siberetului Comunist... și-a arut loc
de cinstă alături de partid. TEOD. GEOR.

GESCU, PART. 9.

A răzuit
 și mâna mea. Cu păgănu-alătura. ALECSANDRI,
 P. P. 169. S'o aprins
 podina. Cu Turcii alătura. POP., ap. HEM. 692.

Acolo Carabău bej. Cu trei mândre-alătura.
 POP. ib. 693.

III. Loc. adj. De alături = funcțiune adjectivală
 Alăturat, învecinat. Avea grijă să n'o audă din
 odaia de alătura un credincios al împăratului.
 CREANGĂ, P. 97. Sp. Rudele (sau: neamurile
 PRĂVILA (1814), 108) de alătura sunt frații, unchi,
 nepoții veri și ceilalți. CARAGEA, L. 138 (în opozi-
 ție cu „rudele [din sus și din jos]” [159]).

N. B. Drepte

Indin jos și din sus.

Teșiră împreună în
 camera de alături.

DUMITRIU, B. F. 42.

Glasuri stăpânite în
 odaia de alături o
 făcură... să înghețe de
 spaimă. id. ib. 48, cf. 73.

[Si: alătura (dial. alătura)
 adv.; (învechit) alătura (alătura,
alătura, alătura) adv.]

(învechit) — Corăspunde lat. ad-latera (cu pluralul românesc:
 lătura, lături, lături), cf. ad latera cauri circias
 stare solet. (Thes. linguæ lat.): ital. allato, alato, alături,
 v. fra. v. prov. lez, lângă (cf. fra. Plessis-
 lez-Tours.). Cf. R. Kurth, JAHRESBER. X, 610—612.

1a
 1a
 (în opoziție cu rudele din jos și din sus) plată, unchi, nepoți veri și ceilalți
 11 68/29
 11 18/8

N.B. dește

ALĂTURIS (adv.) (Situă) a cotă. — Într'o parte.
Și Drăganu din Peris. Cu paloș alături. ALEXICI,
L. P. I, 23A.
— Derivat din alături. Din suf. adv. -iș.

tem

ALĂU¹ s. n.

(Numai în expresia:) A lua în alău = a
lua la goană, a pune pe fugă. NOVA COVICIU,
c. B.

ALĂU¹ s.m. v. aleu.

ALĂU³ s.m. v. halău.

ALĂUN s.m. sg. (Chim.) Sare dublă a sulfatului de aluminiu cu sulfati alcalini (LEX. TEHN.); piatră acră.

L...
ten

L I.

In apă [de ochi] puțin alăun... să se bage.
CALENDARIU (1814) 1776 Alunul amoniacal..., potasic, ...sodic.
PONI, CH. 20X

H 177/7.

Se dizolvă 1 kg. acetat de plumb în 4 găleți de apă, adăugând 1 kg. de alăun și agitând bine.
ENC. TEHN. 1424.

[Proxunt. ~~si~~: a-la-lun. | ~~si~~: (după fr. alun.)
alun s.m. sg.]

— Din germ. Aloun, idem.

ALĂUR s.m. (Bot.) v. laur.

ALĂUTĂ s.f. v. lăută.

H 130/5.

ALĂUTĂȘ, -Ă subst. „Ménérier”. (Transilv.)
Lăutar. Ceteraș sau alăutaș. P. MAIOR, IST. 130.
Alăutașu, -șă = ceteraș, diptaș. Violinicoan, fideleu,
...der Geigen, Violinist. LB. [Pl. -tăși, -tășe.]
— Derivat din alăută, cu sufixul nom. agent. -aș.

L s.m. si f.

N.B. drepte!

ALĂUTITĂ s.f. Diminutiv al lui alăută. Unde joacă joacă și alăutite zic. MARIAN, Î. 490. [Pl. -tite.]

— Derivat dela alăută cu sufix. -ită.

ALĂUȚÍ ^(Regional) v. IV 1° Trans. A surzi
(pe cineva). Nu mă alăuți.
NOVACOVICIU, C.B. Cf. aluzi.

2° Intrans. (Despre urechi)
A răjâi din cauza unui șgo-
mot mare, a vîi. ~~PL~~ PLOȘOR,
V.O.

[Prez.-ind. alăuțesc.]

^{mm}
ALĂUȚÍT, -Ă adj. ~~Amuzit~~. |)

~~PL~~ (Ban., Olt.) Pierdut din
pricepere, surd (NOVACOVICIU,
C.B.); zăpăcit, fiindcă nu
aude bine ce i se spune și în-
telege altceva (PLOȘOR, V.O.);
smintit (JAHRESBER. III 312).

Cf. aluzit.

- Participiul lui alăuți cu valoare de adjectiv.

ALAVÁSTRU s.m. v. alabastru.

ALB, -Ă adj., s. m. și f. I. Adj.
 1º de culoarea zăperii, a lapte-
 lui etc. →

Dinții lui mai albi vor fi decât
 laptele. PALIA (● 1582), ap. GCR. 136. Gramazi
 albi ca crinul. KONAKI, P. 187. Ca marmura de albă.
 EMINESCU, P. 201. Două țepe albe ca zăpada și înși
 ca focul. CREANGĂ, P. 106.

Alb ca spuma laptelui. MARIAN. CH. 50.

~~17 nu corespunde
 papirus~~

Păpusa nouă... avea
 rochiță albă de mătăasă.
 CAZIMIR, P. 119. Urmas
 albe... impresoria
 melita. GENIUC, V. 73.
 Coboana... In haine albe
 --- Urmasii... Horii. id.
 ib. 82, cf. 143. Madama
 Julietta... e îmbrăcată
 cu șort alb și ore
 scurte albe în cap. PAS,
 Z. I, 93, cf. 87. [Marinică]
 Se uita peste câmpie
 alb de zăpadă. DUMITRIU,
 B. F. 14. Umbra pe cai
 albi. id. ib. 22, cf. 72, 77.

Priu orosul alb, don
 ventul tiec intuziet.
 BACOVIA, ● 0.62. ←

- Poti să fii alb
 ca zăpada și te
 vom vedea negru ca
 tăciunele...
 a încheiat inspecto-
 rul... ULIERU, C. 9.

Alb ca colilia, ca lebăda.
 POP., ap. HEM. 699. De-ar fi cât cașul de alb.
 IARNIK-BĂRSEANU, D. 14. Fața-i albă ca zaharul.
 DOINE, 152.

Uncheșue avea pe el
 ștrăie albe ca helgea.
 SĂDOVEANU, N. F. 13.
 E sprincenat [câinele]
 cu negru și are laba
 de dinainte, din
 stânga, albă. id. ib. 14.
 cf. 24.

ni oară în urnă la vot (în parlament),
 susținând vot pentru; b)
 nota cea mai mare de trecere
 la examene (în învățămân-
 tul superior)]. Carne albă

(în opoziție cu cea de bou, de
 vânat etc. numită carne
 neagră) = carnea de pa-
 sare și de vitel. Peste alb =
 a) peste cu carne albă (d. ex.
 salăul); b) albisor. HEM. 757.

Hârtie albă = hârtie nescrisă
 Contractul se va considera hârtie
 albă (= nul și neavenit). TDRG.

7 dinainte
 volume.

Mi-am pregătit coala
 de țesă, Pătărat și o
 los albă. SĂDOVEANU,
 N. F. 138.

✓ (sau coală)

Rând alb = interval, spațiu
între două rânduri tipărite;
(fig.) rând mescriu.)

În această calitate trebuie
să citească în articolul meu nu numai rândurile
tipărite, ci și cele albe. GHEREA, ST. C.R. III 64.

(Fig.) Versuri albe = versuri fără rime.
Introduse versurile albe sau neri-
mate. C. NEGRUZZI, II 150. Pâine

(pita) albă (în opoziție cu
pâine neagră?) = a) pâine
făcută din făină albă

9 sau grumbă
furnur

Alătu care au
iesit dintre noi... ne-au
uitat după ce s-au
rănit cu pâine albă.
SADOVEANU, N.F. 30.
Să vezi și tu, sineaci,
Pâinea albă cum se face.
DENICU, V. 155.

Pită albă stă pe masă. Cum îi pita mai frumoasă.
IARNIK-BĂRSEANU, D. 119. E bun ca pâinea albă;
b) Grâne, bucate' ~~în blăni, frământate~~. Pe la noi toate
cerealele se chiamă pâine albă. (Sipote, Iași), ap.
HEM. 703. † Rasă albă (în opoziție cu rasa neagră,
galbenă etc.)

Lg

~~totalitatea ca-~~
~~menilor cu pielea de cu-~~
~~loare albă.~~

(Eliptic) Lăpteniă albă, cu prini.
prin integre,

~~S-a forit să se atingă de~~
~~mășile negre...~~

[în America]
Desliu, s. 4.

Vin alb (în opo-
ziție cu vinul negru sau roșu) = vin
făcut din struguri albi. Vite albe = ~~lesherofa~~
~~și lesrachosi~~. Boii și vacile se zic în genere vite albe.
(Poieni, Iași), ap. HEM. 703.

All la față = palid.

N.B.
Nespătat!

Expr.
refin.

de culoare
deschisă

[față] era albă la
față n'hemura.
SAHIA, N. 56.

Ba e albă, ba e neagră =
 ba e laie, ba-i bălaie sau
 nici e laie nici bălaie (~~se~~
~~spune~~) (despre cineva care
 se încercă în explicații asupra
 unei chestii, susținând când
 o opinie, când alta exact
 opusă celei dintâi).

Nici
 albă, nici neagră = deodată, fără multă vorbă.
 nitam-nisam. ZANNE, P. V. 13. sans mot dire.
 Nici albă, nici neagră, unde mă apucă de gât. JI-
 PESCU, O. 42. De când lupii albi = de când cu moș
 Adam, de mult. ~~de mențione de din nou~~. Mătușă-i
 moartă, de când lupii albi. CREANGĂ, ap. TDRG.
 Până'n pânzele albe = până la moarte. ~~de suspin~~
 de moarte. O să mă judec până în pânzele albe. IOR-
 DACHE GÔLESCU, ap. HEM. 707.

7, din timpuri străvechi.

↑
 v până la capăt.

Originea... până în
 pânzele albe. I BRĂI-
 LEANU, SP. CR. 247.

Săptămâna albă
 (și săptămâna brânzii) = a opta săptămână în-
 ainte de Paști (în care se mănâncă fructe albe, adică
 lăpturi și ouă). Au venit Iliș-Vodă cu oaste asu-
 pra frățani-sen..., în săptămâna albă. URECHE,
 LET. I. 108. ↑

MA (fructe albe)

H 108/118

Domnul cu mustață
 albă se întoarse către
 doamna Vorvoreanu.
 GUMITRIU, B. F. 88.

(Despre părul oamenilor bătrâni) El va
 fi cu toate bătrânețele și cu barbă albă. FRAV. ~~112~~
 MOLD. 112. Cu barbă albă, până la brâu. ISPIRESCU,
 L. 9. Cătu-i moșu d'alb la plete. Totu-i stă firea
 la fete. IARNIK-BĂRSEANU, D. 467. foarte obiș-
 nuit ca atribut ~~la~~ bătrân. Fantastic pare-a crește
 bătrânul alb și blând. EMINESCU, P. 206. Amândoi
 bătrânii aceștia erau albi ca iarna. CREANGĂ, P. 73.
 Un silastru alb ca oia, de bătrân. RETEGANUL,
 P. V. 79.

H 142.

al lui

H de aceea

H u-i

Exp. A scoate cuiva peri albi = a-l îm-
 bătrâni fără vreme, necăjindu-l. Duceți-vă de pe
 capul meu, că mi-ați scos peri albi, de când ați
 venit. CREANGĂ, P. 270. A împleți coadă albă se
 zice despre o fată care a îmbătrânit fără a se mă-
 rită. ZANNE, P. II. 69.

~ B
 drepte

2°. (despre oameni), ~~se~~ adesea
 substantivat) V (Persoană) care are pielea
 de culoare deschisă. Căpetenia albă, cu
 principii întegre, s'a ferit să se se-atingă
 de mâinile negre [în America]. DESLIU, G. 42.

v (în opoziție cu
 negru, galben,
 roșu, etc.)

Frății mei albi, de ce nu... ne ndrăgiti
 nici oștiți pe noi, oamenii negri, ferțiți
 pentru noi? id. ib. 43.

3°. (Despre obiecte de metal)

Strălucitor.

Avea strănse |
părăluțe albe pentru zile negre. CREANGĂ, P. 3.

Alb ca argintul. POP. ap. HEM. 701

1 h

1 Armă albă (în opoziție cu

armă de foc) = a) armă cu lamă
de atel (sabie, baionetă, cutit etc.)

Noricul ves-
tit... pentru calitatea fierului din care se fabricau
arme albe. OLLANESCU, ap. TDRG. 478.

H b

b) Armă scoasă din teacă.

Dându-le ordin de... a se
arunca în țatac cu arma albă. HASDEU, ap. TDRG.

r (suspect)

~~1 a~~

1 h

4°. (Despre lumina zilei,
în opoziție cu întunericul negru
al nopții) Strălucitor, limpede,
însoțit.

Când s'a trezit eră ziuica albă. CREANGĂ, P. 135.

Până'n alba dimineață. IARNIK-BĂRSEANU, D. 387.

Ce este mai alb decât
laptele? — Ziuă, că laptele nu luminează. TEODO-
RESCU, P. P. 252. Două fete-mi poartă salbă. Una-i
neagră, alta-i albă, Ne'ncetat se tot alungă și nu
pot să se ajungă? Noaptea și ziuă.

N.B.
Nespătat

lib. 225. # 22

(poet.) Ziuă prin noaptea
adâncă,
spărgându-i drum
alb spre pleoape.

TOMA, C.V. 173.

1 (Despre nopțile luminoase)

Ah! E-atât de albă noaptea, par'e ar fi căzut zăpadă!
EMINESCU, P. 252.

1 au | ei,

Exp
fin

Noapte albă x ~~mai blânde~~ = noapte petrecută fără somn, în veghieri. Am petrecut eu multe nopți albe, până l-am văzut mare. S. NĂDEJDE, ap. TDRG.

Lumea albă (în opoziție cu lumea neagră, cu lumea de sub pământ, a basnelor) = lumea pământescă.

Iată pajuri nădrăvane, care vin din neagra lume, Aducând pe lumea albă Feți frumoși cu falnic nume. ALECSANDRI, ap. HEM. 702.

H fi mai

Nu crez să mai fi fost alta ca dinsa, în toată lumea albă. GORJAN, H. II 120.

Ca să mergi de pe drumul prin fântâna zmeilor. ȘEZ. II 202.

H 120/18.

la

Tasul alb al dragostei curate a pierit. GENIUC, V. 40. Alb în soare se lipeste pletrusul. GENIUC, V. 99.

5° Curat (propriu și fig.), nevinovat, neprihănit, candid. (cf. negru = murdar.)

Că ești albă și spălată. Tinerii închiși... sânt albi ca zăpada. IARNIK-BĂRSEANU, D. 375. Tinerii închiși... sânt albi ca zăpada. IARNIK-BĂRSEANU, ap. TDRG. 11791 (Cf. negru = murdar.)

Rufe albe.

11478.

Exp. Calea albă = calea pe care o face mireasa la casa mirelui, îndată după nuntă. Păharul pe care părinții miresei îl dau tinerilor căsătorii de băut acum la despărțire și după care îi demit apoi în pace din casa lor, se numește, mai ales în Moldova, „pahar de cale albă”. MARIAN, NU. 597. După cetirea actului [de căsătorie], soții pleacă în „cale albă”. IORGA, C. I. I 182.

L re

L au

1 CH.

1 (Despre băuturi) Limpede, lipsit de impurități.

Vin... curat, alb ca lacrima. (pote. lași), ap. HEM. 702.

6° Fig. Plăcut, fericit de mișcării.

Vântul, care bate de la miazăzi, se numește balan sau alb. (Dobrogea), ap. HEM. 702.

Exp. A trăi lumea albă = cauter d'heureux jours = a duce viața în petreceri. HEM. 702. A avea zile albe = a avea traiu tihnit, fericit. Unchișul, ne mai având zile albe cu baba, a plecat. POP., ap. HEM. 706. Tot vesele, tot zile albe duc. DELAVRANCEA, S. 30.

Ja

1/2

N.B. drept!

(sau a duce)

II. Subst. 1°. S. n. Culoarea albă.
~~Era mai alb la față ca albul var-~~
~~șelului.~~ Desi este... întuneric albul
șotelui se mai distinge încă.

SAHIA, N. 24. Era mai alb, la
față, decât albul varșelului.

De unde vine albul
cald al floșilor?
CAZIMIR, p. 38.

Expr. (fronic) A da de alb =
a se spăla (bine) pe față,
pe mâini etc. Nu freca tare,
că dai de alb; se spune cuiva
(mai ales copiilor) care n'are
obiceiul să se spele cum trebuie.

Albul ochiului = sclerotică;

"luminăala ochiului" (DR. IX 420).

Se roș până'n albul ochilor. ISPIRESCU, ap.
TDRG. Înalt, ...cu trăsuri potrivite, cu alburi mari
în ochi. CERCEL, SĂM. IV, 405.

/i

Nu vedete... cum până 'u
albul ochiului: ne câtă?

LESNEA, I. 67^v

A vea viisoare de
sânge în albul
ochilor DIMITRIU, B. F.
p. 100.

~~Expr.~~ Negru pe alb = în sat.

Să-mi dai negru pe alb, că nu vei intra
în legături cu alții.

A semna în alb =

a iscăli o poliță în care nu
sunt specificate nici suma,
nici scadența; (fig.) a acorda
cuiva încredere deplină ↵

Transparentă, claritate,
strălucire! Cum au jeam
cucul în livada noastră,
declinarea soarelui în
albul amiezii ca un
fluture. STROVEANU, N.F. 32.

↳ S.f. (și în forma
inf.)

L...H

1/2

20. Alba (în înțeles de luminoasă) și alba sau
albul zilei cf. Alb 1. 30 și albul ochiului) = Zo-
rile zilei, aurora. Când se întoarce, începuse a
intră alba în sat. ISPIRESCU, I. 316. Nu începuse
a se arăta albul zilei. Idem, I. 202. Alba zilei se îm-
prăstie; o suflare de viață cleatănă ușor ramurile
arborilor. DELAVRANCEA, S. 33. Câte-odată
intrat alba în sat se referă la minsoare. ZANNE,
N. P. I. Expr. A intrat alba în sat = a)

a) a făcut ziua; b) a început să ningă,
satul e acoperit de zăpadă. Cf. ZANNE,
P. I. 1.

N. B. Obște spătatate

L...H

→ Sib. Fig. n. 2.

Tin

N.B. Drepte

3°. Fig. Albă - Faină de grâu (Cf. alb I, 1°: p. 18 albă). Sus pe drumul ferecat trec mii nemărate și le taie capetele, de rămân albe? (Măcinatul), GOROVEIU, C. 220.

Le

Expr. Alb(a) în căpistere

(sau în strachină) = a) faină de grâu. A vedea alb în căpistere (în strachină). ZANNE,

L se

o sau

P. IV 131) a) vedea alba (sau albe) în căpistere. ib. III 68, cf. BARONZI, L. 479) b) mălai, faină de porumb.

cu

9 = a vedea că-ți ajungi scopul, a izbăvi ceva, a te îmbogăți.

"N'ai văzut albu'n căpistere și te lauzi" [e] sinonim cu "N'ai ajuns la gârlă șiți-ai ridicat poalele". RĂDULESCU-CODIN

c) merinde, provizi pentru hrană (câștigate prin muncă).

/a

Se întorcește pe la amurg cu alb în căpistere: cu de-ale gurii pentru ea, cu hoabe pentru păsări. DELAVRANCEA, S. 229.

pe

tie

(Uneori la pl.) Nume dat unor

4°. ~~Serpe~~ (obiecte de

îmbrăcăminte sau de întreținere carnică, și despre

unele plante și animale; a) ↑

~~malori la pl.~~) Albituri;

N.B. Drepte!

vesmânt alb de in sau de cânepă, cămașă etc. I.M. O mândră masă, acoperită cu alb. EMINESCU, N. 6.

In alb, domuta blonde; In noaptea ideala De sus de la fereastră, Ce în vis ies; înferă, BACOVIA, O. 135.

IA și îmbrăcat în alb = a purta haine de culoare albă

(Tronșilă),

b) S. f. pl. Lemnișoare folosite în jocul de-a albele.

Se creapă un lemnisor rotund... tocmai pe la mijloc. Junătățile... de lemnisor, numite „albe”, le aruncă fiecare [când se joacă de-a „Albele“]. (Sân- eel, Transilv.) MARIAN, I. 229.

Sens. sf.
c) Nume de câine alb
(LIUCA-IANA, M. 114), (mai rar)
(mai rar) de cal (sau iepă)
alba).

H 146/13.

c) Nume de câine. Albul e numele
câinii alb. (LIUCA-IANA, M. 114) Albu, (mai rar)
Albu (cal) iepă albă. Pun alba la căruță și plec
la târg. SEVASTOS. N. 284. Alba înainte, alba la
roate. Oiștea goală de o parte. CREANGĂ, P. 108.
(Albu). MARIAN, SA. 312). E mâncat, ca alba de
ham. PANN, P. V. 1 (146) (Autom.) Vierme

d) S.m. Dănuțator cartofilor. Dintre viermi.
poporul de aci cunoaște... „albul”, care trăește din
sucul lemnelor tăiate și al legumelor și strică crum-
pii. (Bucova, în Banat), ap. HEM. 763.

Acu
S.m.
m

e) (Bot.) S. f. Varietate de viță de vie.

Vitis vinifera. PANTU, PL^e

Cp. albisoară.

In regimul parlamentar
din unele țări, în special până
la primul război mondial; în

a) (opozitie cu „roșii
„liberal”) Conservator.
de când cu venirea
albilor la putere
sau sumpit toate.

Futuritatea
albilor și a roșilor
este atât de
mare. GHICA,
ap. CADE.

5.6) Contrarevoluționar,
partizan al regimului țarist
(bucghero-mosieresc). (în Ro-
mânia) conservator. Cei
mai înverșunati. Târziu ușa
în dăduse seama că victoria
albilor aducea cu sine res-
taurarea puterii mosierilor.
I. P. C. (b) 326. (cu funcțione
adjectivală) Cei mai înver-
șunati gardisti albi înce-
pură o agitație turbată
împotriva tratatului de

pace. ib. 301. Înainte
de a cotoși Arkhanghelskue, impe-
rialistii anglo-americi au organizat
un complot al gardistilor albi.
SCANTEIA, 1951, nr. 2178.

Cine făcea politica
cu roșii, și cănușă
pe albi și cine era
cu albi se gândea
că roșii nu s'au
astăuparat. P. 5, 2
61. Sunt em cu albi
înșă Freiburg să
nedăm cu roșii.
id. ib. 109.

6.º Compuși:

(Chim.) 6.º (Chim.) (~~În compuzi:~~)

Alb de plumb = ceruză.

NICA, L. VAM. Alb de Sălcăie = spermatet. Ib.

— Din lat. albus (și ca atribut la vinum, barba, dies etc.): veđl. jualb, genuez arbo, „bianco, candido“, engad. alb, span. albo, portg. albo. Dintre funcțiunile substantivale: album oculi se găsește și la scriitorii latini, iar alba = „zorii zilei“ s'a păstrat și în acele limbi și dialecte romanice care au înlocuit adjectivul albus prin germ. blank: ital. alba, sicilian arva, n.-prov. aubo, frz. aube. Cf. rus. белый свет = lume albă (1, 3º).

H belâi svet

ALBĂ vb. I. v. albi.

ALBANÉZ, -Ă s. m. și f., adj.

I. Subst. 1º S. m. și f. Persoană

aparținând poporului (sau care este originară) din Republica Popu-
lară Albania. Albanezi sunt prietenii poporului
român.

← 2. v. (Lesit din uz) Parnic,
portar. Cf. arnăut.

II. Adj. Din R. P. Albania;
propriu Albanezilor. Cetățean
albanez, limba albaneză.

[Pl. - alzi, alze.]

- N. din fr. albanais.

ALBANEZOĂICĂ s.f. = albaneză.

[Pl. - zoaice.]

- Derivat dela Albanes
cu suf. - oaică.

ALBASPINA s. f. (Bot.)
(Par, ~~cu totul~~ neobisnuit) =
păducel. Crestea un staf
de albaspina ce înflorea
voios la soare. MACE-
DONSKI, O. I 22.

- Refăcut după fr. aubépine idem

M.B. sept

ALBĂSTRÂN. -Ă adj. *Habillé en bourgeois*.
Îmbrăcat nemțește, orășânește, boierește, cio-
coiește. Unde văd ciocoiu pe drum și mi-l văd mai
albăstrân. Mă fac broască pe pământ. TEODORESCU,
P. P. 293.
— Derivat din albastru (I, 30), suf. -ân
(=lat. -anus, cfr. mătăsân).

H dela

H (Sept din us)

ALBĂSTREA s. f. (Bot.) = vinetele.

PANTU, PL. 2

Si cum vor inca gasi
reunite printre noi
si albăstrelile can-
-pului. SAMIA, N. 22.

[Pe. - strele.]

- Derivat dela albastru
cu suf. -ea.

ALBĂSTREALA s. f.

1°. Albăstrime, albastru. În fund de tot, înălțându-se în albăstreala înnegurată a cerului, se pierdeau culmile păduroase ale Șteșicului, învelite în umbre vioaie, ciuște și negre. ODOBESCU, ap. HEM. 725.

/i

2°. (brom.) Culoarea albastră. | Substantivă albastră care se amestecă cu varul la spoitul zidurilor | Scrobeală albastră, simeală (în treburintă la spălatul rufelor).

Amestecătura de suc, apă și piatră albastră se numește cu un termen tehnic popular albăstreală, pl. albăstrele. MARIAN, CH. 256. [Plur. -strele și -strelă.] Derivat din albastru și albăstri, suf. abstr. -eală.

H dela

ALBĂSTRÉL, -EĂ adj. Diminutiv al lui albastru.

Mii de flucări albăstrele Se văd tainic staturând. ALECSANDRI, P. I. 49. Florică albăstrele... MARIAN, NU. 361 IARNIK-BĂRSEANU, D. 14 388. Îi da postav albăstrel, Ca să se mândrească'n el. ALECSANDRI, P. P. 176.

/i la

1, cf.
5, cf.

la

- Derivat dela albastru cu suf. -el.

ALBĂSTRÍ vb. IV 1° Trans.
A face albastru, a da culoare
albastră unui obiect, a colora (în) albastru.

Albăstrese = colerez albastru. MARIAN, CH.

52.

Deodată cu turnarea acestei pietre, pun acuma și
părul sau scutul ce vor să-l albăstrească... La ju-
mătate de oară îl scot apoi gata albăstrit. id. ib. 26.

1 A clăti rufele ~~în~~ în
apă amestecată cu albăstreală,
a sineli. A Albăstri căme-
sile. MARIAN.

2° Refl. A deveni albastru,
a căpăta o culoare albastră.

Laptele se
albăstrește = se subțiază și se face albastru. MA-
RIAN.

(Fig.) Pe urmă slava
se albăstrește.

N. B.
după!

3° Trans. și absol. A răspândi o lăcuz
albastră.

Repezi fulgere prin
noapte albăstrean de
răutate.

MACEBONSKI, O. I. 76.

Deaturile Dobrogei albăstrese în fund ca o
dunghă de catifea. SANDU, SĂM. II 437.

(Sepit din uz)

4° Absol. A fi în brăcat
în albastru ca un ciocoiu,
a purta haine albastre, nem-
testi, boieresti. G. albăstrâm.

Când văz ciocoiu albăstrind, Mă fac
broască pe pământ. Cât un pușor de lup. Și case
gura să-l îmbuc. (Brahm, în Prahova) op. HEM. 723.
Drag îmi e drumul colit, Când văd tabere viind Și
ciocoiu n'albăstrind. ALECSANDRI, P. P. 259.

[Pres. ind. albăstresc. | Si: malbăstru vb. IV.]

- Derivat dela albastru.

ALBĂSTRIME s. f. Albastru, întindere de culoare albastră (a mării, a cerului).

Plătind sub cer albastru, pe-a mării albastrime. ALECSANDRI, P. IV, 122.

Si isi boldea [sarpele]
nedumerit privirea
Pre albăstrimile, înal-
timile
de unde cei cu aripi
Sai sorb
Fericea

TOMA, C.V. 288.

[Misail] cu mâna
stresină, cănta să străbata cu ochii
albăstrimile. CAMILAR, T. 107. Pe zări
departate pădurile se topeau în albăstrime.
id. 16-165, cf. id. N. II, 367.

Veli face albăstri-
mea mai albăstri-
LESNEA, A. 135.

Pier valuri de oluciu în
uări de-oluciu
DESLIU, G. 38, cf. 22.

11
12
20. Oameni im-
bracați boierește, ciocoieste, nemtește, orășenește;
orășeni, ciocoi, ~~romeni~~. Nu pricepi, că multă al-
băstrime te socotește ghită 'ncălțată, și d'ia te ro-
bjește mereu? JIPESCU, O. 63. | Partidul conservator
(al boierilor). Discuțiile s'au încins despre politica
conservatorilor... Nenea Cristodor... dovedește, că
arenzile au scăzut, de când cu venirea albăstrimei
la putere. DELAVRANCEA, S. 144. [Pe-
strimile]
Derivat din albastru, prin suf. -ime.

P (Desit din uz)

(ad 1°)

ALBĂSTRIOR, -OARĂ adj.
Diminutiv al lui albastru.
copilănel purta un costum,
albăstrior.

- Derivat dela albastru
cu suf. -ior.

ALBĂSTRIRE s.f.
Acțiunea de a albăstri și
rezultatul ei; colorare în
albastru. Cf. MARIAN, CH. 52.
Albăstrirea sau sînelirea
rufelor.

Abstract verbal al
- ~~Infinitivul~~ lui albăstri.
~~Devenit abstract verbal.~~

ALBĂSTRIT, -Ă adj. 1° Colorat,
vopsit în albastru.

Deodată cu turnarea acestei pietre, pun acum și
părul sau scutul ce vor să-l albăstrească... La ju-
mătate de oară îl scot apoi gata albăstrit. MARIAN,
CH. 26.

N. B. dește

2° Fig. îmbrăcat în halne boierești, cio-
coiești, nemțești, orășenești.

+ (Fesit din uz)

- Participiul lui albăstri cu valoare
~~devenit~~ adjectiv.

N. 13. drept.

ALBĂSTRITĂ s. f. (Bot.) = vinetea. PANTEL, PL. 2

Ochiilor [copiilor]
mă privesc....
ca albastritele din
lanul de grâu...
BENIUC, V. 22.

— Derivat din albastru (scit. floare), prin suf.
-iță. deba cu

ALBĂSTRITURI s. f. pl. Boierari, tângoveti
(în haine albastro); (Belor.) cîoflingari
papezi, surtucari, cioclovine, ciucoroaci
(CIAUSANO, V.).

— Derivat de la albastru, cu suf. -ură

ALBĂSTRIU, -IE adj. Care
bate în albastru.

O vâpașe albăstrie unui păstor s'ară-
tase. C. NEGRUZZI, II 86

Curmalii o'nfășoră
[fântâna] o' umbra-
-albăstrie...
MACEDONSKI, O. I. 143.

Pară... comoarei de a-
ramă e albăstrie. SEZ. I. 285. Agute albe și albă-
strie. SEZ. V 69.

— Derivat din albastru, prin suf. adj -iu.
deba cu

In câmpne mohorât...
[sunt] Doar tufe albăstrie
de seai pitei. CAZIMIR,
P. 33. Era veinic, cu
teasta roșă cu bricine,
albăstrie. DUMITRIU, F. 19,
cf. 119. Ziurile erau
spite albăstrie. V. ROM.
Noembrie, 1950, 58.

ten

ten

ALBĂSTRU, Adj., s.n. I. *Adj.*

1° (mai ales despre culoarea cerului, a ochilor și a mării) Vânăt deschis; a cincea culoare din spectrul solar. *Cf. așurie, Sinelii.*

Dvere de zarba albastră... zaveasă de taftă albastră... atlas albastru. (a 1588), CUV. D. BĂTR. I. 197, 199. Si toate scobiturile pietrilor din afară le văpsă cu lazur albastru. MSS. (1654). ap. GCR. I. 1179. Cine n'are ochi negri, sărută și albaștri. C. NEGRUZZI, I. 249. GREANGĂ, P. 203, ZANNE, P. II. 339. Ochi cerești, albaștri, ca floarea de cicoare. ALECSANDRI, P. II. 116. Seninul cer albastru. EMINESCU, P. 189. Păra lungă Se'naltă'n sus, albastră. id. 16. 206. Eră albastră zarea. COȘBUC, F. 122.

ref. H 173/6 H IV

potas dă un precipitat albastru închis. PON 288. *Cianoferu*

Unchese... umpluse o cupă mică de sticlă albastră cu rachial lui de alfine. *ȘADOVEANU, A.F. 15. Sticleșeră în ochii ei lacrimi. Și i-a întors cătră poezia albastră a muntilor. id. 16. 75, cf. 125.*

S'a dus albastrul cerului

În primăvara s'a sfârșit. - BACOVIA, 0.165.

În ciurul spintec pânza - albastră [a cerului]....
Și perurile le deschid.
BENIUC, V. 11.

Stelele sgarie sticla albastră a nopții. id. 16. 107. cf. 127. Noaptea [era] ca într-o poveste, cu un cer alb și cu stele de aur. PAS, 121, cf. 142. Curat... începuse să se umplă de umbra albastră a serii. DUMITRIU, O.F. 133, cf. 153.

Ochi albaștri ca cerul. SEZ. IV. 186. *Fig. (după fr.)*

[Poet.] De-albastră ciudă plânge. *(cf. fr. colere bleue)*
COȘBUC, B. 28. Expr. Sânge albastru *vs sânge nobil.*

Veniți, dacă inima voastră vrea ținea de mări mai albastră.
DEȘLIU, G. 28.

(v. sânge) / (Despre cer, țară, etc.) *Senin.*

(În poezia populară) Cu luciu albăstrui, Cumnat - albastrui.

Muierușcă din Brașu! Mură-albastră-i ochiul tău, Care mă ucide rău. ALECSANDRI, P. 53. Foicică, foaie-albastră, Ce mi-î drag pe lumea asta? Numai calul și nevasta. TEODORESCU, P. P. 294.

Le

1 (Erom.) Piatră-albastră
(sau piatră de brăie) (v.
piatră). | (Med.) Bubă-al-
bastră (v. bubă).

2.º Fig. Trist, plin de
melancolie (de jale sau
de amărăciune), surbur,
întunecat.

Tristetea... unna
era 'albastră'...
a celui lalt o
neagră si netâr-
mura 'gheena'.
M.I. CARAGIULE, C. 63.

Expr.
mfu

Inimă-albastră - are omul când e trist,
măhnit, când pe dinuul nu-l mângăie nimic din
frumuseţile ce-l înconjoară. Doinele sânt cântece de
inimă-albastră. (Broşuri în Suceava) ap. HEM. 719.
Lăutarii trag din arcus de inimă-albastră. SE-
VASTOS, N. 57. De ce atâta inimă-albastră? ISPI-
RESCU, U. 45.

stare (psihică sau dispoziţie) a
H U

N.B. drepte!
| i

Cântece de inimă-albastră = cântece melancolice de
dragoste. Lăutarii trag din arcus, de inimă alba-

H N.

SEVASTOS, N. 57.
... O dădeau [lău-
terii] în cântece
de inimă albastră.
PAS, Z. I. 176.

Domine! Nae mea să audă o
cântare de inimă albastră!

(Probabil) prevestitor de rele.

De nu e-ar fi răsunărat
dela comisie cărciumarul,
ar fi fost albastru [pentru
Tordan Lungu] SADO-
VEANU, M.C.S.

Cucule, pasăre-albastră, Ce mi
strigi atât la fereastră? HODOŞ, P. P. 42, of. HEM. 719.

(Fam., mai ales cu funcţiune adverbială
Rău, prost, nefavorabil. Lu curile erau
cau albastre. Stăteam faam Se arată ca
albastru

II. Subst. 1° S.n. Culoarea albastră.

H scump

Albastrul mării. ALECSANDRI, P. 38. Albastrul cerului. EMINESCU, P. 15. Ochiul unui înger sfânt. Au albastrul din cocoare. COȘBUC, B. 9.

H N. 13.

II

Albastrul orizontului și grotescul Figurilor sunt exagerate...

[la Alecsandri].
IBRĂILEANU, S.P.C.R.
149.

Cerul de m. albe -
~~Stem~~ profund de
mare întințete părea
o mitră episcopală.
BRAEȘCU, V. 17.

S.f.

2° (Bot.) (~~La fem. sg.~~) = viuetele.

PANTU, PL²

3° Fig. (Numai la pl., ori
cît din uz) Haine ovăsești,
boieresti, ciocoesti, neuteste. (La
inceput, probabil, numai de ale
nunciatilor dela oraș, îmbrăcați
în haine într-adevăr albastre).

Negustoru, boieru,
dregătoru, adicătele al-de ai îmbrăcați în aere, în
albastre. JIPESCU, O. 10.

[Pl. masc. - bastru, și (mai des)

- bastru.]

— Dintr'un prototip *albaster, -tra, -trum (= albus + suf. dim. -aster): cf. ital. biancastro, fran. blanchâtre. Sensul original de „albiu” s'a mai păstrat în arom., unde albastru însemnează și: sur (traducerea cuvântului daco-român „candicans; weislich, hell, licht” în LB. e potrivită după etimologie). La Daco-români pare a se fi întrebuițat mai ales în legătură cu vânt: vânt-albastru cu sensul de vânt, care bate în alb, adică vânt deschis. Mai târziu vânt a fost omis și a rămas, cu acest sens, albastru singur.

ALBĂSTRÚICĂ s. f. (Fam.)
Nume care se dă unei fete tinere.
BUL. FIL. IV 106, 113. [Pl. - trucei.]

- Derivat de la albăstru cu suf. - nică.

ALBĂSTRŪIU, -ŪIE adj. =
albastru.

Cu pielea de pe față ușă de
subțire, încât i se numărau vinele albastrui urzite
în curmezișul tâmpelor. DELAVRANCEA, S. 58.

1a

Dealurile păduroase ...
respirau ... un abur ușor
și albastru. GALACTION,
O.I. 204.

Roșele și bucură
pe seos [pe stăpâni] și
dura într-o ocolă,
cu o o lumină albă-
struie. VISSARION, B.
197.

Sezu câteva clipe ...
uitându-se ... la soba
mălă de teracotă cu
flori albastru. DUMITRIU,
B.F. 92.

forma unui abur albastru. ȘEZ. III, 237. Sub
— Derivat din albastru, prin suf. dim. -iu.
de la

1m

~~ALBĂȚĂ s.f. v. albață.~~

ALBĂȚĂRITĂ s.f. (Med.) (Regional)

Remediu împotriva cataractei.

[Cu] albatariță se spală ochii
cei ce au albață. (Parlat), HEM. 721. 1
— Pare a fi disimilat din *albatariță = albață
(= albeață 2°) + suf. -ariță.

1b 1m

ALBATRÓS s.m. (Ornit.)

Pasăre de mare, foarte mân-
căcioasă, cu aripi mari, cu
cioc gros și adus; trăiește în
emisfera australă. Cum stă
pe-un vârf de stâncă cu
cuib de albatros. ANGHIEL, SĂM. V 84.

95
Altora dat li-i să se gă
sus la cărmă, la stea-
guri,
Albatrosii să
punescă și astrale
meleguri,
TOMA, C.V. 208, of. 294.

Doar albatrosii
venii și ai mă-
rilor.
LESNEA, DE. 91.

Soarele-l aminte
albatrosii.
BENIUC, C.P. 111.

[de - trasi.]

- N din fr. alba

ALBATÚRĂ s.f. v. albitură.